

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Facultat de Geografia
i Història

Una aposta per reclamar la gestió del territori més enllà del nacionalisme

Idees i consideracions entorn a la importància de la petita escala
en moments de Globalització

Adrià Rovira i Cunill

Treball final de Grau

Grau en Geografia – curs 2019/2020

Universitat de Barcelona

Als meus pares i a la Berta, per tot.

A la Xènia, per ser-hi sempre.

Als meus amics, perquè tenir-los és una sort.

A la Joana i en Žiga, per traduir el què semblava intraduïble.

Al tiple, per acompanyar-me.

Resum:

La gestió del territori i el nacionalisme són dos conceptes que estan plenament relacionats. En ple segle XXI, és cert que la globalització provoca una perillosa davallada en la democràcia de cada Estat, però el nacionalisme no és la única via per reclamar el retorn de la capacitat de decisió als territoris. Tan històricament com en l'actualitat, el nacionalisme va lligat a interessos de les classes dirigents. Així doncs, en aquesta recerca s'estudiarà el fet de reivindicar la gestió de la petita escala, sense haver de fer-se des d'una postura nacionalista, com un possible mètode per aconseguir que les diverses particularitats dels territoris serveixin per cuidar-los, i a la vegada, per aportar el millor pel desenvolupament de la vida de les persones que el configuren.

Paraules clau: geografia, gestió del territori, nacionalisme, petita escala

Abstract:

Nationalism and territorial management are two different concepts that are related strongly. The globalisation of the XXI century is one of the causes for the downfall of democracy in different states and nationalism is not the only way of claiming back the power of decision of every territory. In the past as well as nowadays, nationalism is bound to the ruling class. In this study we will investigate the movement of retaking territorial management in small scale without a direct tie to nationalism, as a possible method to achieve the maximum usage of the territory's particularities to the advantage of the inhabitants as well as contribute to their own development.

Keywords: geography, territorial management, nationalism, small scale

ÍNDEX

1. Introducció	5
1.1 Justificació de l'elecció del tema	5
1.2 Objectius i preguntes de recerca	10
1.3 Metodologia i estructura del treball	11
2. L'amor als llocs com a arrel de l'aparició dels corrents nacionalistes.....	12
3. El Nacionalisme i alguns fets històrics	16
4. El Nacionalisme i la política: La construcció de l'Estat-nació	28
4.1 Les 3 onades de revolucions liberals del segle XIX i la Primavera de les Nacions	29
5. El Nacionalisme i la Globalització: una amenaça per l'Estat-nació	31
5.1 Cas d'estudi: la Unió Europea	34
6. Una proposta de reflexió entorn a la petita escala.....	40
6.1 El retorn a la petita escala	41
6.2 Casos reals que demostren la petita escala com a alternativa.....	45
7. Conclusions	52
8. Bibliografia.....	57

1. Introducció

1.1 Justificació de l'elecció del tema

"El nacionalisme és una malaltia que es cura viatjant". Aquesta frase va ser pronunciada per Pío Baroja, escriptor pertanyent a la denominada Generació del 98. Personalment, m'ha fet pensar, i molt, quan un amic me la deixava anar ara ja farà un parell de mesos, a prop de casa. Solem tendir a seguir un camí que ve fortament marcat pel lloc on creixem, i en el meu cas, ho he pogut fer a les entranyes més profundes de la plana de Vic, en concret a la seva capital. Allà, hi ha un nacionalisme independentista català potent, guiat per una classe mitjana que la gran part no s'ha qüestionat el perquè participa a l'11 de setembre, o bé perquè vota un doble sí al referèndum, i en cas que algú ho hagi fet, pot ser difícil el fet d'arribar a entendre que potser ens trobem davant d'una altra moda del nou mil·lenni. Però, qui ens fa pensar així?, retòricament em pregunto, i ho faig recordant quan d'adolescents vàiem la gent pròxima amb estelades, anant a manifestacions, comprant samarretes de la diada, tenint la classe amb mini banderes independentistes, participant en lipdubs... Sembla ser que la resposta és ja trobada.

Com deia, naixem i creixem en un lloc, que potser és diferent del qual naixem. Però allà on creixem, tot i que en alguns casos no ha de ser un lloc fix, ens marca, ens configura unes opinions més o menys fermes sobre les coses que pensem. En relació amb tot això, hi ha un aspecte nacionalista que tots tenim a dins, i que per molt que no en siguem conscients fins en algun moment o altre, molta gent descriu amb il·lusió el seu lloc, del qual normalment se sol sentir identificat. El què hem viscut en aquest lloc, en molts casos genera que en recordar-lo, ens vinguin records positius, fet que no vol dir que llocs on hi hagi o hi hagi hagut guerres, desigualtats, migracions, epidèmies... i que provoca que la gent d'aquell lloc hagi de viure en condicions nefastes o bé marxar-ne, siguin llocs que aboquin a les ments de les persones records negatius.

Parlant de què jo sento, descriure el lloc on he crescut, Vic i la seva Plana, és un acte fàcil i agradable, i noto que m'estimo el meu territori, i a vegades havia pensat que cap altre lloc del món seria igual. Arribar a veure paisatges que m'han semblat espectacularment obres naturals que el món ha gestat i trobar-me a persones vives en

tots els sentits, m'ha fet pensar sobre un tema que ha semblat que vingués intrínsec al meu creixement com a persona: el nacionalisme. Francesc Nadal, al seu llibre *Los Nacionalismos y la Geografía*, exposa que dins el concepte de nacionalisme s'hi agrupen una gran varietat de moviments socials amb uns objectius polítics molt diversos. Defensa que tant els governs conservadors o social-demòcrates europeus presents a Estats-nació com França, com accions de caràcter expansionista realitzades per governs representatius i/o autoritaris, els moviments que lluiten per aconseguir un alt grau d'autonomia política o independència, polítiques territorials de caràcter irredemptista per recuperar territoris anteriorment segregats, i inclús moviments autoritaris i totalitaris, com els feixismes o nazisme de l'Europa del període d'entreguerres, tots aquests tenen a veure amb el nacionalisme.

Tant a Colòmbia, en el cas del departament d'Antioquia, com a Eslovènia, amb la separació de Iugoslàvia del país l'any 1991, m'adono que a tot arreu hi ha persones que pensen que el seu territori divergeix en la idea del lloc on està emmarcat, de manera que té la necessitat de fer destacar trets distintius per enaltir una zona territorial, encara que es vulgui o no separar del conjunt al qual forma part. Tots els nacionalismes presenten uns elements comuns expressats en més o menys èmfasi:

“la defensa i configuració d'unes característiques culturals particulars; l'enfortiment dels vincles socials comunitaris; i, l'assoliment d'unes fites d'autonomia política i territorial les més àmplies possibles” (Nadal, 1989)

Tothom defensa el seu territori, i de nacionalismes n'hi ha de moltes varietats, i hi haurà qui serà més directe i més clar, però noto que tant colombians, com eslovens, com catalans, com espanyols, tots pensem que el nostre territori és un dels millors llocs del món. Només cal observar la manera en què jo puc descriure la plana de Vic quan em pregunten sobre el lloc del qual provinc, i a la vegada, escoltar com una altra persona descriu com és el seu poble i la vida que porta a la República Txeca, per exemple.

Així doncs, afirmar que la meva visió nacionalista ha canviat respecte a les meves postulacions a l'agost de l'any passat, és hipotèticament cert, però cap a quines formes? Segueixo essent nacionalista? Com interpreto durant aquests dies la possibilitat que una

nació catalana pugui auto governar-se? O que un altre territori o nació pugui fer el mateix?

Tot això seria digne de ser estudiat, analitzat i tornat a pensar, però, d'aquest pensament personal ha sortit un enfocament del treball que pren direcció cap a un estudi de quina és la relació que hi ha entre la gestió del territori, el nacionalisme, i la possibilitat de reclamar-ne la gestió a petita escala més enllà de fer-ho a través de corrents nacionalistes, en un moment de globalització *in crescendo*.

L'elecció del tema ha suposat una de les accions més dificultoses que m'he trobat al llarg dels anys de la carrera, ja que volia aconseguir fer una investigació útil i aplicar pensaments i sensacions viscudes, per tal de creuar-les amb fonts ja existents. Així doncs, no trobava sentit en escollir un tema que no em toqués de prop, és a dir, física i/o psicològicament. Proposar preguntes i deixar a l'aire diferents possibles respostes a vegades genera més avenços que no pas responer a preguntes ja plantejades, com defensava Cornelius Castoriadis, crític amb la condició moderna de no qüestionar-se les coses. En l'era de globalització, sembla com si tots poguéssim fer-ho tot de qualsevol lloc del món. La compressió espacio-temporal *harveyiana* és real, visible i present avui en dia, i aquest concepte ens ha fet perdre de vista realitats que queden amagades en el simple fet d'utilitzar el concepte globalització, com a paraula comodí, per justificar qüestions i plantejaments. Zygmunt Bauman comença la seva obra "Globalización: Consecuencias humanas" afirmant que "La globalització és a la boca de tothom; la paraula de moda es transforma ràpidament en un fetitxe, un conjur màgic, una clau destinada a obrir les portes de tots els misteris presents i futurs" (Bauman, 2001:7). Aquest procés de reducció espai-temps en variables quantitativament molt més petites del què representen, ha generat unes transformacions socials complexes, que el dia a dia ens ha anat camuflant, però que existeixen. Parla d'una possible "fi de la geografia" (Bauman, 2001) indicant que les distàncies ja no importen i els límits físics són cada vegada més difícils d'establir, o inclús, percebre. Les fronteres són fàcilment travessades per les intencions polítiques, financeres i econòmiques de les principals potències, però a la vegada, hi ha una més fàcil dispersió d'ideals, maneres de ser o inclús, maneres de fer. Potser per això, ens venen el cap idees de coses sobre llocs llunys dels quals ens trobem en un moment concret, o inclús ens atrevim a opinar sobre realitats imaginades pel nostre cervell sobre un lloc que mai de les nostres vides hi hem posat cap peu. Això ho explica Bauman comparant el procés de moviment de la

informació amb el procés de moviment de les persones, afirmant per un cantó que els avenços en transport, sobretot la presència d'avions i trens d'alta velocitat, ens han permès ser a qualsevol lloc del món en un període curt de temps, ja que pots tenir un viatge a Austràlia, amb un vol de 24 hores, fer escala a l'Àsia, i sense adonar-te'n haver trepitjat 3 continents diferents en un mateix dia natural. D'altra banda, la multitud de xarxes telemàtiques ha provocat que la informació, un altre tipus de comunicació, pugui ser transportada a unes velocitats encara més superiors, perquè el seu procés de transport, gairebé mai, depèn de cossos físics. Aquesta modificació en l'espai demostra com aquest també ha patit canvis *no físics*, ja que el *tercer espai cibernètic* anomenat per Bauman, diu que ve donat gràcies a la xarxa global d'informació que ha provocat que les persones no es puguin separar ni en termes de distància física ni en termes de temps cronològic.

Ho tenim tot a l'abast, i quan volem saber alguna cosa, la podem saber. Però tinc la sensació que en volem saber tantes, que ens oblidem de les que hem après durant la setmana anterior, i sempre estem rebent tanta sobre informació que el nostre cervell no està preparat per processar tot el que percebem. La cohesió social en una comunitat disminueix quan l'escala augmenta, i si traslладem aquesta afirmació a un poble, ciutat, o regió, veiem com cada cop l'escala és més gran i, per tant, establir una bona cohesió social augmenta progressivament de dificultat. Dins d'aquesta idea entorn del concepte de la globalització, podríem parlar d'una *escala virtual*, ja que en una hipotètica regió hi haurà una possible dependència d'alguns processos productius que poden donar-se a l'altra punta del món, per exemple.

Així doncs, global i local són dos conceptes antagònics però que poden convergir, en la realitat del segle actual, a un nou concepte: la glocalització. Roland Robertson, als anys vuitanta del segle passat, va començar a parlar sobre el concepte, des d'uns postulats plenament sociològics, relacionant l'actuació en l'àmbit local partint d'unes premisses de pensament en l'àmbit global.

La societat s'ha transformat, com de normal, que avança. L'espai segueix tenint la mateixa forma, però les relacions que s'hi estableixen no tenen cap mena de similitud amb les presents a un segle anterior i les maneres en com els éssers humans gestionen, aprofiten i exploten l'espai també han canviat. Ens fan entendre que vivim en una etapa

de progrés, on somiar és gratis i res és impossible, o això ens diuen. Tot sembla tenir un caràcter efímer, com si l'obsolescència programada també entrés a formar part del dia a dia de les relacions humanes, en tots els sentits. Constantment necessitem rebre nous *inputs*, que ens permetin tenir el cervell ocupat, i que ens evadeixin de pensar qui som o què és el que volem mantenir en la nostra vida i què és el que volem desprendre'ns. Com deia, res sembla prendre una forma física o psicològicament estable, i tot es mou a marxes forçades i a ritmes frenèticament inabastables.

En el llibre *Modernitat Líquida*, Bauman compara la societat de l'era moderna amb els fluids, afirmant que “els fluids no es lliguen ni a l'espai ni al temps” (Bauman, 2015:12). Hi ha hagut una claríssima liberalització, flexibilització i apropament al que és global però, al mateix temps, s'ha produït un distanciament al que és local, i una de les conseqüències és que aquests avenços de l'era de la compressió espaciotemporal han provocat que quedin ells mateixos emmarcats dins un sistema rígid, robust i complex, que ens en fa a tots íntegrament esclaus.

Aquesta liberalització i obertura de possibilitats, com si es tractés d'un *buffet* lliure, va convertir-se en una allau de diferents possibles temes a parlar al meu treball final de grau, però l'explicació gestada en les 2 pàgines anteriors, justifica el perquè al final vaig escollir alguna cosa que em tocava de prop i que podríem inclús qualificar de *quilòmetre zero*, ja que parteix d'una sensació viscuda transformada en un tema d'estudi. D'alguna manera o altra no volia arribar a fer una anàlisi sobre alguna cosa que mai m'havia plantejat anteriorment i que forçosament hagués sortit pensant en temes per elaborar el treball. Així doncs, apropant-me al fet de contemplar la possibilitat de reclamar la gestió d'un territori més enllà de corrents nacionalistes per aportar-li el millor, es converteix en el tema principal del treball i a la vegada a un estudi que posarà punt i final a 4 anys de carrera.

1.2 Objectius i preguntes de recerca

L'objectiu general del treball que engloba tota la recerca és el següent:

- Estudiar la possibilitat de reclamar l'autogestió del territori a petita escala, deixant de banda el sentiment nacionalista, per millorar la qualitat de vida de les persones que en formen part.

Per assolir aquest objectiu tan general i obert, he seguit uns objectius específics que m'han acabat conduint a una possible aproximació:

- Investigar entorn de l'aparició de la idea de nacionalisme i la relació d'aquest concepte amb alguns fets històrics, com per exemple la construcció dels Estats-nació.
- Analitzar la relació entre globalització i nacionalisme, i com aquesta relació pot posar en crisi la idea d'Estat-nació i democràcia.
- Fer un recull d'informació entorn dels conceptes de paisatge, cultura i regió com a símbol de la petita escala.
- Identificar alguns casos reals sobre com la petita escala pot ser una alternativa.

Algunes preguntes de recerca que m'han anat sorgint des d'un principi o a mesura que he anat avançant en la investigació són:

“Cal posicionar-se políticament o nacionalment per voler el millor pel territori?”

“Quins interessos hi ha darrere el desenvolupament del nacionalisme?”

“Com sobreviu l'Estat-nació en un procés de globalització creixent?”

“De què pot servir tornar a donar pes a la petita escala?”

“És real la gestió de la petita escala (a nivell municipal, regional...)?”

1.3 Metodologia i estructura del treball

El treball centra una gran part en fer un repàs històric del nacionalisme i la construcció dels Estats-nació, per mostrar el xoc que suposa la Globalització a ambdós conceptes. Així doncs, per un cantó s'intenta mostrar algun dels aspectes que hi ha darrere el nacionalisme, com per exemple interessos, i per un altre, la necessitat que tenen els territoris petits de recobrar capacitat d'autogestió en moments de globalització, període on els Estats cada cop tenen menys capacitat de decisió. Un dels punts que uneix les dues idees principals del text és que no cal reclamar la gestió d'un territori des d'una perspectiva nacionalista. Aquest escrit no té per objectiu convèncer a ningú, sinó que vetlla per oferir eines que puguin servir per millorar la gestió del lloc on ens desenvolupem: el territori.

La metodologia exploratòria m'ha permès presentar un tema que era molt difícil de definir i acotar, de manera que pel camí he hagut d'anar redreçant i buscant nous enfocaments òptims. El fet de ser un treball amb una línia tant poc precisa i diversa, m'ha obligat a replantejar-lo i canviar-n'hi la direcció múltiples vegades. A més a més, s'ha usat aquesta metodologia perquè al llarg del camí han sorgit noves preguntes i formulacions que, de forma conclusiva, poden servir per encarar noves línies d'investigació. Cal afegir que moltes de les idees transmeses surten de boca d'altres persones i a la vegada, hi ha reflexions i pensaments personals que per sobre de tot, tenen la finalitat de ser objecte de crítica.

El treball s'estructura en capítols on intercanvio informació ja existent amb idees pròpies, per conduir-lo cap a una proposta d'idees per incidir en la importància de cuidar el territori i les escales regionals, municipals o comarcals (petita escala). Acaba amb unes conclusions finals que em permeten comprovar si els objectius establerts s'han complert o no i, a la vegada, detectar línies futures d'investigació.

La gran quantitat d'informació entorn al tema m'ha obligat a ser selectiu i a establir una intenció del treball que no tracta de convèncer a ningú, sinó que opta per oferir eines per tal que es puguin replantejar les maneres en com es gestiona i s'ordena el territori.

A més a més, hagués set d'especial interès realitzar alguna entrevista i conèixer més de prop algun dels casos que s'esmenten al final del treball i que demostren com el retorn a la petita escala és una realitat. No ha pogut ser, però s'ha intentat aproximar-se a la realitat per donar-la a conèixer de la manera més clarivalent possible.

2. L'amor als llocs com a arrel de l'aparició dels corrents nacionalistes

Una de les primeres idees que cal destacar és que nacionalisme i territori van de la mà, i són dos conceptes que es configuren al llarg dels anys amb el pas de les diferents generacions de persones i les necessitats que aquestes hi desenvolupen. El territori és "el palimpsest" (Corboz, 1983), altrament dit, objecte de construcció resultant de diversos processos, sempre en moviment, mai finit. Aquest palimpsest no tan sols pot tenir a veure amb les formes físiques que pren un territori en qüestió, sinó que també hi tenen cabuda tot el conjunt de polítiques, descobriments, avenços, guerres, etc. A simple vista, ens pot passar per alt que, malgrat que algunes construccions físiques al territori tinguin una utilitat visiblement fàcil d'apreciar, hi ha una finalitat a la rereguarda que pot acabar determinant el futur d'un poble, o el fet de guanyar o perdre una guerra. El nacionalisme és l'oli de tots els engranatges que mou els sentiments de pertinença a una nació, però abans de posar-nos a definir conceptes, seria necessari entendre que els sentiments i les expressions personals abocades a certs paisatges, llocs, paratges, espais... són la base per entendre tota expressió nacionalista.

Trobar una resposta a la pregunta de "Perquè existeix el nacionalisme?" em fa remuntar a pensaments que tenen a veure amb el territori i l'amor que hi tenim. És a dir, la forma en què el percebem. Sempre que mirem un paisatge, encara que sigui nou, estem evocats a records que aquest ens pot transmetre, i és per aquest motiu, que tots solem estimar profundament aquell territori en el qual hem crescut. Aquest territori en qüestió podria ser perfectament la suma de diferents paisatges i, en aquest cas, aquells paisatges que avui en dia, una mica més grans, recordem per algun motiu o altre.

Sovint, el territori on hem començat a viure les nostres primeres experiències, ens el descobreix la gent pròxima a nosaltres, com explica Bruce Springsteen a la cançó *My*

hometown: “Last night I sat him up behind the wheel and said son take a good look around. This is your hometown” (Springsteen, 1984). Descubrim el territori de mica en mica, i primer són els altres que ens en creen una primera imatge, ensenyant-nos-el i apropant-nos-el, però després som nosaltres que l’anem veient des de diferents perspectives i l’anem relacionant amb les sensacions i experiències viscudes.

Com pot ser que a vegades un lloc pugui abocar-nos tants records que aquests passen per davant d’allò que els nostres ulls veuen? Fàcil, perquè la ment recorda una vivència o unes experiències quan usa les connexions que hi ha entre els ulls i la memòria, com si aquell lloc quedés guardat al cervell per sempre, i que el record es desperta quan el pensem o el tornem a veure de nou. El què vivim és un factor clau per recordar un paisatge, perquè quan fem memòria, el què va passar en un lloc provoca que tal lloc resti dins els nostres cervells per molt de temps, de la mateixa manera que quan escoltem una cançó per vintè cop en una setmana ho fem perquè ens aboca a dins uns records que ens agraden.

Relacionar la geografia amb els sentiments és una comparació plenament humanística que té en compte allò que sentim quan observem un paisatge, de manera que aquesta influència comporta una obligada menció a Yi Fu Tuan, un geògraf xino-americà que es podria considerar un dels pioners en els estudis de geografia humanística. Al llibre *Topophilia*, tracta aquest tema, és a dir, l’amor o els sentiments i la relació que tenen amb la nostra percepció dels llocs, reforçant la idea sobre l’existència del vincle afectiu que hi ha entre l’ésser humà i el seu entorn.

En primer lloc, hi ha una relació entre tots els sentits clàssics (vista, olfacte, oïda, tacte i gust) i la manera en què percebem el món, ja que “Un ésser humà percep el món a través de tots els seus sentits simultàniament” (Tuan, 1974). Aparentment podria semblar que la vista és el més important, però l’autor remarca que tots els sentiments, i algú n’afegiria molts més enllà dels 5 clàssics, tenen la seva importància en la percepció del paisatge. A més, el què és irracional i racional manté un xoc constant en la nostra percepció dels llocs, tenint un pes el que és irracional molt més elevat que el que és racional, apropant en aquest sentit la percepció dels llocs a postulats clarament romànticistes.

Al llarg de la història, hem anat observant descripcions completament sentimentals del territori, com per exemple amb el poeta romà Virgili, que ja parlava d'una manera completament subjectiva d'aquest a les seves *Bucòliques*, usant el tòpic literari del *locus amoenus* (traduït per lloc amè, o lloc ideal) per descriure paisatges on pastors canten, influenciats per les passions amoroses i els canvis polítics. Els llocs o espais bucòlics són sovint imaginats per éssers humans que tendeixen a somiar en aquell paisatge configurat per un prat verd, el so dels ocells, l'aigua del riu acompanyant una tarda assolellada i que ens transporta a un espai imaginat però que de vegades, en veure'n un altre, pot assemblar-se en aquest que hem somiat.

Un paisatge pot evocar-nos a una sensació de plena felicitat i amor intens, però això no sempre passa, ja que aquesta sensació es compleix només quan el territori que estem veient, o fins i tot recordant, és ple de vivències que han marcat emocionalment la persona i d'aquesta manera es troba davant d'un simbolisme afectiu molt fort.

Tuan parla de com el sentiment que es pot tenir cap al paisatge no és sempre positiu, i exemplifica a boca dels pagesos com a vegades existeix una dependència de la riquesa per observar amb bons ulls una porció d'espai. Defensa que els jornalers tenen una doble sensació mesclada entre amor-odi pel fet que ells treballen una terra que estimen, i que els hi dóna la vida però, a la vegada, senten que reben una porció de recompensa molt més petita comparada en el global d'esforç que hi dediquen.

A més, existeix un benestar físic i emocional transmès pel lloc que un adora. Aquest benestar pot venir degut a un estat de relaxació i evasió quan tornem a casa, per exemple, després d'estar uns dies fora i tornar a la comoditat de sempre. Dins el nostre cervell hi ha alguna vivència, sentiment i record que ens diu que aquell lloc que nosaltres considerem casa ens transmet una seguretat que ens aporta sensacions positives i que, per tant, ens sentim identificats en una porció d'espai del qual formem part.

Un altre tema que exposa és la relació entre l'amor a un lloc i el temps que fa que hi vivim. Una persona d'edat avançada i que fa molts anys que viu al mateix lloc, li serà molt difícil marxar a viure a una altra part a causa del simbolisme i a la relació amb el veïnat que ha establert a un lloc, i sovint pensarà que en aquest lloc s'hi sent còmode i

que per res del món en trobaria un de millor. El *background* vivencial importa i és el passat i tot el que hem viscut durant anys anteriors el que fa que augmenti el nostre amor al territori.

Tuan també fa un estudi sobre el patriotisme que, en aquest sentit, s'ha d'entendre com a concepte no afí al nacionalisme. Vàries són les opinions envers la diferència de significat entre les dues paraules, i alguns consideren que ambdós conceptes es desenvolupen sobre un territori concret, però que el patriotisme és més respectuós envers la pluralitat de pobles, mentre que el nacionalisme parteix de la idea de la superioritat nacional. L'autor xino-americà argumenta que el sentiment patriòtic és un fet que l'Estat ha treballat, ja que en un passat era molt més lògic observar una petita part d'un territori que s'estimés la seva terra però, actualment, la feina que han fet els Estats és aconseguir que la gent s'estimi "al complet" aquests. En definitiva, ens trobem davant d'un augment en l'escala.

Així doncs, la relació que hi ha entre nacionalisme i topofília és potent, atès que s'aconsegueix una massa nacionalista important quan aquesta s'estima plenament el seu territori on viu, on ha crescut o bé on li han passat una sèrie de coses que fa que aquest li aboqui uns sentiments positius al veure'l o recordar-lo. A més a més, tenir en compte l'amor al territori és una realitat que podria posar una base a la construcció de totes les idees de nacionalisme presents avui en dia. No cal anar molt lluny per observar com molts símbols nacionals o identitats d'una nació es creen a partir d'imatges del propi país. Per exemple, el Triglav és una muntanya de 2863 metres localitzada als Alps Julians d'Eslovènia i, a la vegada, és el símbol nacional d'aquest país, un fet que fa que tots els eslovens estiguin orgullosos d'aquesta muntanya.

3. El Nacionalisme i alguns fets històrics

Remuntar-se als orígens del nacionalisme i la construcció d'aquesta idea és una necessitat que es converteix en essencial per posar sobre la taula unes bases per fer una bona investigació de recerca. El nacionalisme “és un principi polític que sostén que hi ha d'haver congruència entre la unitat nacional i la política” (Gellner, 1988). Segons el DIEC, el nacionalisme és la “ideologia i moviment que reivindica l'organització política independent d'una nació”. La definició de nacionalisme implica citar la teòrica definició de la nació que el DIEC considera oportuna: “Comunitat de persones que participen d'un sentiment d'identitat col·lectiva singular, a partir d'una sèrie de característiques compartides en el camp cultural, jurídic, lingüístic o altre”.

La idea de nacionalisme es crea partint d'un territori delimitat i el conjunt de persones i trets culturals, econòmics, socials... que el configuren. Les variables territori i gent es converteixen en essencials i dependents l'una de l'altra en termes de nacionalisme, i existeixen molts fets, actuacions o presa de decisions que es relacionen amb la qüestió nacional. Com veiem a la introducció del treball de Francesc Nadal, el nacionalisme té diverses formes d'expressió i moltes accions que ens repercuteixen vénen influenciades per aquest. A més a més, afegeix que:

“Els ideals i sentiments nacionalistes han estat i estan presents, tot i que sigui en graus molt diversos, en la vida política, cultural i social contemporània dels països occidentals, afectant tots els àmbits del coneixement geogràfic i orientant les diferents polítiques territorials” (Nadal, 1989)

Aconseguir trobar l'origen del nacionalisme em fa pensar que és un tema tan complex com podria ser el fet de pensar quan comencen a ocórrer els primers assentaments de població. Sembla que la humanitat avança degut als diferents processos de supervivència que s'ha d'afrontar i, per desenvolupar aquests avenços, crea estratègies. El nacionalisme no sorgeix d'un dia per l'altre ni hi ha una causa directa, sinó que és a mesura de l'avenç temporal de les societats que va prenent forma.

Si ens remuntem als inicis de l'Edat Moderna, quan l'any 1492 es diu que Colón descobrí Amèrica, podem clarament afirmar que la visió occidental entorn aquesta perspectiva és notòria, ja que Amèrica ja era descoberta feia segles perquè les diferents

tribus indígenes que van devastar els exèrcits europeus, espanyol i portuguès principalment, feia molt temps que rondaven pel continent. Parlo del colonialisme perquè durant els següents anys, totes les potències europees que mantenien les colònies i n'exploaven els seus recursos i persones, havien de conscienciar als mateixos habitants dels seus països, Espanya, Gran Bretanya, França, Portugal... que el què estaven fent era un engrandiment de la mateixa nació.

Paral·lelament a aquest procés, totes les guerres que hi ha hagut al món també tenen una estreta relació amb la consolidació nacionalista perquè, si a tu et fan sentir d'una terra o d'un país, te la fan estimar i, si a sobre tu t'ho creus, les motivacions que tindràs en guanyar una batalla seran molt majors. Si la geografia és una arma per a la guerra, el nacionalisme es converteix en una altra arma per guanyar-la.

Retornant a la qüestió que gira entorn de la colonització, podem afirmar que des de que el mapa d'Amèrica va quedar completament pintat de països europeus, existia una situació de dominat-dominador, ric-pobre, explotador-explotat. Deixarem de banda tot el que aquest fet va suposar pel continent americà i la seva gent, perquè implicaria destinar capítols sencers a analitzar-ho, i fer-ho massa per sobre podria ser una falta de respecte, degut a les atrocitats provocades per les metròpolis. Enfocarem la nostra visió en les reaccions que podien tenir els diferents països colonitzats, degut a que aquests van patir una clara negació a la identitat nacional. En aquest sentit, els esmentats països podien valorar 2 accions a prendre que giraven entorn de “desitjar ser com l'altre o, al contrari, reconquistar totes les seves dimensions que li han sigut amputades per la colonització”(Memmi, 1973,48).

En aquest moment històricament important per entendre els processos de colonització, cal mencionar a Ernest Gellner, qui transposa una situació semblant establint una comparació entre Ruritània, un país fictici i escenari de novel·les amb passat, llengua i territori comú, amb una hipotètica societat “blava”, sense disposar del què els ruritans havien anat gestant, la cultura, però que ambdues comunitats han estat xuclades per una comunitat de persones diferent. Aquesta relació serveix per mostrar com la importància del passat i el territori és clau pel desenvolupament del nacionalisme:

“La cultura ruritana pot propogar-se, la blava no. Així mateix, hem establert que els ruritans tenien una base territorial; existia una àrea, la terra ruritana, on els camperols que parlaven alguna versió del rurità estaven en majoria. Per tant, repetim, els ruritans tenen dues opcions: assimilar-se a la llengua i la cultura megalòmana o establir una gloriosa Ruritania independent en la que la seva llengua es converteixi en idioma oficial i literari” (Gellner, 1988)

D'aquesta manera, molts territoris colonitzats lluitaran per, durant els posteriors segles, aconseguir una llibertat respecte al colonitzador, fent especial èmfasi al passat i a les tradicions comunes com a poble, la llengua, els recursos disponibles... En definitiva, es podran servir del nacionalisme per anar tots a la una i deixar enrere un jou colonitzador. Aquest fet no era fàcil perquè s'havia de revertir un procés iniciat per les metròpolis d'intentar nacionalitzar els territoris colonitzats i intentar-los fer sentir part del país europeu en qüestió. Tot i això, els processos d'independència de les colònies al continent americà liderades per criolls amb uns interessos econòmics al darrere (principis del segle XIX) i el procés de descolonització de l'Àfrica (segle XX) demostren com les nacions europees, que havien usat un nacionalisme dominador per eixamplar terres, quedaven de mica en mica deshabilitades i, per contra, els nous països lliures mostraven una defensa nacionalista alliberadora potent, reivindicant els seus drets com a territori.

La racionalitat del segle de les llums (segle XVIII), altrament dit com a Il·lustració, i el descontentament social a escala europea, va provocar que diferents revolucions burgeses tinguessin lloc a Europa, després que s'anessin cultivant, a poc a poc, conceptes relacionats amb la igualtat i fraternitat en la presa de decisions, principalment en contra l'acumulació, durant molts anys, de poder per part de les diferents monarquies absolutistes. El primer exemple el tenim amb la independència de les colònies angleses l'any 1776 i seguidament amb una revolució que tingué lloc a França, però que causà un impacte més enllà de les seves fronteres.

La revolució francesa de finals del segle XVIII estableix un gir en el transcurs de la història de la humanitat, ja que aquest moviment social, polític, econòmic i militar va suposar, en primer lloc, la caiguda de la monarquia absolutista a França i l'aparició d'un govern democràtic i republicà que duraria fins a 1804 amb l'establiment del gran

imperi. Aquesta transformació va suposar un canvi en la presa de decisions, on el poder absolut del rei amb la complicitat del clergat i noblesa va desaparèixer i va anar a parar en mans de la burgesia, un sector de la població que durant el feudalisme era compost per comerciants rics i que necessitava canviar les coses per gaudir de majors beneficis en les seves activitats econòmiques. Estem parlant de la clara vencedora d'aquesta revolució.

Hi ha algunes persones que consideren que el nacionalisme polític neix durant el triomf de la revolució francesa. És Alfredo Cruz Prados, filòsof de la Universitat de Navarra, qui defensa que:

“(…) en aquesta ocasió, el comú, el compartit i l'unificador, no és allò ètnic o cultural, sinó el que és estrictament polític, el Nou Règim: una realitat voluntària i construïda. L'emblema d'aquest nacionalisme és la Declaració dels drets de l'home i el ciutadà: de l'home i del ciutadà, no del francès” (Cruz Prados, 1995)

Així doncs, a totes les persones englobades en aquest tipus de nacionalisme, el sentiment que els feia sentir-se'n part era plenament polític.

Aquest nacionalisme construït a través de lo polític a partir de les idees il·lustrades consolidades amb la revolució francesa, és un model completament diferent respecte el nacionalisme cultural que segons l'autor pren forma durant “el Romanticismo y el nacionalismo germánico” (Cruz Prados, 1995). Un clar avenç en termes polítics és que la sobirania és canviada de propietari, passant de mans d'un rei guillotinat a un poble liderat per la burgesia però, tal com es pot llegir a l'article 3 de la Declaració, la sobirania ha de ser nacional, és a dir, entenent la societat com un conjunt o bé com a un subjecte col·lectiu.

Les idees d'aquest Estat amb sobirania nacional establert a França a través de la Revolució Francesa s'escamparen arreu d'Europa. Juntament amb l'imperialisme francès guiat per Napoleó a principis del segle XIX, provocaren que diferents països anessin veient les intencions territorials franceses que hi havia darrere d'aquests processos, creant-se unes reaccions plenament antifranceses i antiil·lustrades. És a dir, molts països entenien les intencions de Napoleó i aquest nacionalisme polític com a

amenaces per part de França en eixamplar territoris. La racionalitat il·lustrada va començar a tenir els primers errors, de manera que el segle XIX arribà amb uns aires de renovació i canvis culturals molt potents.

Al segle XIX es desenvolupà a Europa un corrent iniciat a finals del XVIII a Alemanya que xoca plenament amb la racionalitat de la Il·lustració, amb l'objectiu de donar importància als sentiments: el Romanticisme. Aquest serà el caldo de cultiu del qual beurà i s'alimentarà el nacionalisme cultural germànic, que té la funció de contraatacar el nacionalisme polític derivat de França durant els últims anys del segle anterior. El nacionalisme agrupa a moltes persones i les fa anar de la mà ajudant-se mútuament a assolir uns objectius relacionats amb els interessos propis de cada país, de manera que els propietaris de la nació aprofiten per fer sentir part d'alguna cosa, sigui política o culturalment, als seus habitants i experimentar una força que ve retro alimentada pel sentiment d'identitat.

Aquesta reacció antiil·lustrada i antiracionalista lluitarà per remarcar allò concret, particular i diferenciador, deixant enrere postulats universalistes o generals i, a la vegada, comencen a aparèixer les primeres idees del vincle entre el ser humà i el seu entorn, despertant-se així consciències de col·lectivitat i dependència. Aquest canvi cap a visions més integradores i de mentalitat més oberta pretenia atorgar una llibertat, relacionada amb el que és irracional, que al segle passat era totalment inexistent.

El nacionalisme cultural alemany va exportar models a altres nacions, enteses com a organismes vius desenvolupats pel *Volkgeist*, conegut també com a *esperit del poble*. A més a més, “El nacionalisme cultural alemany introduirà (...) en primer lloc, la idea que la divisió del món en nacions és quelcom natural” (Cruz Prados, 1995), de manera que havia d'existir una concordança, regida per aquelles fronteres naturals, entre la Nació i l'estat, sumat al fet que “l'home ha de ser governat exclusivament per i amb els seus iguals culturalment” (Cruz Prados, 1995). Aquesta última idea pot relacionar-se amb posicions properes al racisme, però el que està clar és que de mica en mica la cultura i la política van començar a veure's immerses en un procés d'apropament, i la divisió que Cruz Prados parla relacionada amb el *principi natural* ha de ser mantinguda per la matèria política. D'aquesta manera l'Estat es converteix en l'òrgan que ha de complir

amb aquesta divisió *natural* del món, utilitzant la sobirania com a “garantia del fet nacional” (Cruz Prados, 1995).

Com hem vist, la transició del segle XVIII al XIX va suposar un canvi important pels països europeus, el liberalisme és l’hereu dels ideals triomfadors de la revolució francesa i permet a la burgesia anar-se assentant al poder i enriquir-se mica en mica. Per un cantó, augmenta el liberalisme i, paral·lelament, també ho fa el nacionalisme romàntic de les nacions europees.

L’enderrocament de les monarquies absolutistes, que més tard es desenvoluparà, i l’aparició de la classe obrera fruit de la industrialització de l’economia, sumat a la publicació del Manifest Comunista de Marx i Engels, van ser fets claus per entendre les direccions que prendria l’economia i la relació que podia existir entre el nacionalisme i el liberalisme. El descobriment de com el nacionalisme s’havia desenvolupat darrere unes intencions d’una creixent, en termes de poder, classe burgesa, per debilitar la presa de consciència de classe per al proletariat, evitant així una revolta obrera, és un factor clau en termes de nacionalisme històric.

“La nació és una categoria burgesa mitjançant la qual es pretén unir verticalment, sota el criteri del que és nacional, classes socials antagòniques, parcel·lant la classe proletària, que és una i universal, i debilitant d’aquesta manera la seva força revolucionària” (Cruz Prados, 1995)

Aquesta idea es relaciona amb el marxisme ja que considerava que el conflicte ètnic era una eina que servia per camuflar el conflicte de classes, i que fer sentir part a algú d’un lloc era un procés que apaivagava la presa de consciència de classe per part d’aquest algú.

Aquesta tècnica usada per la burgesia, aprofitant-se del nacionalisme, pot tenir a veure amb l’actualitat si parlem del procés independentista català, escocès o quebequès? Pot ser, o no, però aquesta pregunta retòrica se la pot respondre o deixar a l’aire, la persona que estigui llegint aquest paràgraf.

Un impacte que tingué en la història aquest desenvolupament nacionalista és que a partir del segle XIX, “la història serà fonamental història nacional, història de les nacions” (Cruz Prados, 1995), atorgant al passat un poder d’element clau per consolidar-la i com a objecte constructor d’una nació en creixement i permanent desenvolupament. Clarament, les idees romanticistes establiren un vincle molt fort entre paisatge, territori i gent, aconseguint a través d’idees purament relacionades amb sentiments que aquest vincle fos més estret cada cop i el simbolisme d’elements presents a la natura o paisatges propis d’un estat es convertissin en petits engranatges que anaven configurant la nació augmentant la càrrega de pertinença dels habitants en el seu país.

Durant el moment històric d’industrialització i desenvolupament romanticista viscut al segle XIX, el nacionalisme va anar prenent una forma molt més madura. Ernest Gellner, al llibre *Nations and Nationalism*, divideix la història de la humanitat en 3 etapes i la última és la industrialització, que es caracteritza per ser una etapa molt diferent respecte a les anteriors: la preagrària (caçadors-recol·lectors), i l’agrària (moment en el qual la domesticació dels animals i aliments comença a permetre l’assentament de comunitats sedentàries i desenvolupament de ciutats i estats). En la tercera etapa, altrament coneguda com a industrialització, Gellner diu que la humanitat:

“ (...) engendra una societat mòbil i culturalment homogènia que, com a conseqüència, té unes expectatives i aspiracions igualitàries de les quals per regla general havien mancat les estables, estratificades, dogmàtiques i absolutistes societats agràries anteriors. (...) A les seves primeres etapes la societat industrial engendra una desigualtat molt marcada, (...) que va acompanyada de grans aldarulls i els que en tal període estan en una situació menys favorable solen ser no només relativament, sinó també absolutament, miserables” (Gellner, 1988)

Com es pot anar veient al seu llibre, Gellner creu que el nacionalisme no era una qüestió condicionada per naturalesa, sinó que vingué regida per uns ordres socials i intencions establertes. Aquesta societat moderna anava entrant, de forma progressiva, en una situació semblant a l’Antic Règim però, en aquest cas, l’acumulació de poder començà a caure en mans de grans propietaris de fàbriques i la política quedà de mica en mica entrelaçada entre les necessitats d’uns i els interessos dels altres. La centralització de

poder, des d'aquells moments fins avui en dia, és una realitat que sembla clarament ser objecte de crítica entorn dels ideals de llibertat emesos durant la Revolució Francesa. Si per uns era llibertat, per altres era explotació, i si pels mateixos era enriquiment, pels altres pobresa. Durant la industrialització i els posteriors anys hem travessat processos d'homogeneïtzació en molts aspectes i, alhora, les particularitats i el "voler destacar" també han vist un augment d'importància. L'educació ha set una arma per construir iguals capaços de fluir per la societat, però l'accés a aquesta no ha sigut igual per a tots. L'accés a la cultura tampoc ha set igual per a tots, ja que en molts casos ha existit un procés d'homogeneïtzació cultural on una gran cultura posicionada en escales de superioritat respecte a moltes d'altres, les ha engolit per anar construint la nació igual i plenament homogènia, tractant d'exterminar aquelles que divergeixen de la *cultura principal*. Aquest fet em fa pensar en la metàfora del riu, que es basa en l'explicació filosòfica de la substància, per denominar els canvis que pateix algú, una cosa, un riu, o en aquest cas, una cultura, amb el pas dels anys. En el fons, aquesta cultura en qüestió serà sent la mateixa però evolucionada, pel xoc amb d'altres, o per canvis en les persones que impacten en la cultura. Però negar una altra cultura, no reconèixer-la, és evitar que avanci, que es desenvolupi, és lluitar utilitzant una força antinatural per només col·locar-ne una per sobre i mantenir-la allà dalt. Per Gellner, durant la societat industrialitzada, el poder, l'educació i la cultura creen les desigualtats i són clares víctimes d'aquests processos d'homogeneïtzació que, al cap i a la fi, com sempre, ens afecten a nosaltres. Aquesta cultura comuna que es busca, té una relació estreta amb la configuració del nacionalisme i la nació.

“Gràcies a la (...) importància cada cop major d'una cultura comú, dependent de l'alfabetització, avui en dia el que té importància suprema és la nació” (Gellner, 1988)

Un altre aspecte a tenir en compte és la idea de progrés que derivà de la industrialització dels països perquè s'associava la producció i els avenços tecnològics a riquesa, tant era i tant és que les desigualtats internes creïessin. Aquest procés venia altament regit per l'especialització econòmica, és a dir, la divisió del treball com a recurs econòmic per abaratir els costos de producció i elevar el valor que la mateixa empresa en podia treure. Una empresa ja no tot ho començava a produir per ella mateixa, en tenia una altra que, especialitzada en una petita part del procés productiu, li subministrava l'ajuda. Les

relacions econòmiques es van començar a multiplicar de manera que tot el món occidental era cada cop més mòbil, instruït, especialitzat i amb una mentalitat objectiva, material i mercantilitzada.

L'Estat s'encarregava i s'encarrega que nosaltres continuem les obres econòmiques que a alguns els hi va bé, i això es pot aconseguir millor si l'homogeneïtzació cultural és efectiva i tots anem a la una i ens sentim dins el mateix "bloc". Gellner deia que això es podia aconseguir i, que es va fer, a partir de la idea de fer estimar el territori on es viu. Però, com es pot aconseguir que les persones se sentin més identificades amb el lloc on viuen i se sentin bé estimant el seu Estat?

Una manera d'aconseguir-ho és utilitzant un traspàs de la *genètica social* de generació en generació, concepte utilitzat pel mateix Gellner. Defensava que la genètica social, és a dir, el què fa ser com és, en aquest cas, la societat moderna, pot ser traspassat entre les persones pel mètode d'imitació o bé pel de la centralitat. El primer té unes aproximacions més a escala local o familiar, temporalment s'emmarcaria dins l'etapa agrària, i té a veure amb el pas entre generacions de costums, maneres de fer, treballar, pensar ..., de manera que si naixies a un poble de la Vall d'Aran on el teu avi tenia unes pastures de vaques a la muntanya, el més segur és que tu en reemplaçessis les tasques i l'acabessis substituint. El segon es caracteritza pel fet que un agent extern (en l'àmbit formatiu o educatiu per exemple) exerceix de mentor d'una comunitat que per si sola ja no té la validesa real d'avançar en les línies del progrés que demana la mateixa societat. És una *externalització* o *terciarització* del servei que abans feia la mateixa comunitat o família i que en l'era de la societat moderna, ho fa una altra persona o grup creant una estandardització a un nivell més alt, que sembla estar plenament encarada a produir més productes (nosaltres) que col·laborin en el progrés etern i eixamplament econòmic de la humanitat. Avui en dia, tots creixem amb limitacions i obligacions, som peces formals i solem seguir camins lineals, de manera que l'estat "pot estar segur que complirem amb el nostre deure" (Gellner, 1988)

Durant l'era industrial, tot i la previsió que l'internacionalisme seria, més que un auguri, una realitat, el nacionalisme va desenvolupar-se amb potència. La modernització ha implicat la substitució de cultures diverses i arrelades a un lloc per cultures estàndards i formals, amb una clara dependència entre elles. Gellner defensa que "actualment és més

important el monopoli de la legítima educació que el de la legítima violència”, de manera que el domini de l’educació per part de l’Estat és clau per configurar i crear a mida persones similars culturalment que segueixin les intencions i les dinàmiques d’aquest.

“Un estat industrial modern només pot funcionar amb una població mòvile, alfabetitzada i culturalment estandaritzada” (Gellner, 1988)

En aquest sentit, l’educació binària, que pretén formar les persones a través del desenvolupament de competències i habilitats per entrar a les empreses i perpetuar els processos productius, n’és el gran exemple i pilar fonamental per establir aquesta *societat culturament estandaritzada*.

El sistema va produint persones i cada cop estant menys arrelades a la unitat local i per Gellner, l’*exosocialització*, és a dir, la producció i reproducció de les persones més enllà de la unitat local, és un fet que les allibera de vincles familiars i corporatius. Si ens remuntem en el passat, per una banda, les societats preagràries es rendien culte a si mateixes, donant importància a processos espirituals i, per una altra, les societats agràries adoraven plenament els seus governants, sumat al fet de la importància de la religió, i en la societat industrial, aquesta exosocialització provoca que els individus s’adorin a si mateixos, col·locant el principi de la individualitat tan lligat al desenvolupament capitalista al davant i, a la vegada, a la nació de la qual formen part. Sempre hem de creure en alguna cosa on aferrar-nos, i ens trobem davant d’una situació on el nacionalisme té una funció semblant a què havia set la religió durant l’etapa agrària o els rituals tribals durant la preagrària.

A més, durant aquesta era industrial, l’augment d’interrelació econòmica entre països anava a l’alça i les societats autosuficients començaven a dependre d’altres llocs per continuar les seves cadenes productives. La fragmentació dels cicles de producció va generar a la vegada un augment en la quantitat d’intercanvis culturals i la possibilitat de veure altres maneres de fer. El xoc cultural o intercanvi entre cultures fa que la gent s’adoni de coses i adquireixi noves idees per desenvolupar-se, tant en l’àmbit personal com de grup i, inclús, a nivell estatal. Per Gellner, el fet que una comunitat s’adoni que n’hi ha una altra que està socialment per sota i que se’n pot aprofitar, provoca que es

vagi desenvolupant la idea de nacionalisme, i viceversa, de manera que ha d'existir una situació de dominat-dominador. Aquesta és una situació semblant a la que anteriorment parlàvem en relació amb les colònies, ja que com qualsevol procés d'independència s'utilitza la cultura i els trets distintius com a territori per tenir algun argument amb què justificar el què promous o proposes, sempre des d'una perspectiva de dominat o dominador. Si anem més enllà i busquem trobar el sentit positiu en les conquestes i les opressions culturals, podem afirmar que s'ha recuperat bona part de cultura a causa del fet d'haver estat oprimida. Si tu vas fent les teves coses sense cap problema i no hi ha ningú que et vingui a dir com les has de fer, potser no tindràs tanta consciència d'allò que fas. En canvi, si algú et ve i et comença a manar i tu no hi estàs d'acord, utilitzaràs com a recurs per defensar-te que allò que tu sempre has fet, pensat o vist, és millor.

“A les comunitats autosuficients estables la cultura sol invisibilitzar-se, però quan la mobilitat i la comunicació fora de context es converteixen en nucli de la vida social, la cultura amb la qual hem après a comunicar-nos es converteix en essència de la pròpia identitat” (Gellner, 1988)

Per Gellner, com s'ha dit abans, la relació entre religió i nacionalisme és clau per entendre la utilitat dels Estats Moderns. La connexió establerta entre ambdós conceptes és clarament sintetitzadora per exposar el sorgiment dels nacionalismes perquè, degut al pas de la societat agrària a la societat industrial, existeix el traspàs d'identitat per part de la religió a l'estat, on en paraules pròpies de l'autor, es passa “d'una cultura-religió a una cultura-estat” (Gellner, 1988). Una perd importància en la identificació, i l'altre en guanya. No vol dir que una desaparegui i l'altra s'imposi, simplement que hi ha un gir en la balança. Tot el que la religió havia captivat en termes d'identitat, en l'era industrial ho hereva l'estat. Durant l'era agrària, la cultura avançada, o amb més difusió, coexisteix amb altres cultures petites i es reforça de l'església per sostenir-se. Durant l'era industrial predominen, degut al procés d'homogeneïtzació, les cultures més avançades i una cosa que clarament les fa créixer i imposar-se és la necessitat d'un Estat que les pugui mantenir.

En aquest sentit, el pas de l'Antic al Nou Règim, pot relacionar-se amb l'aposta del manteniment de la cultura per l'Estat-nació, una feina que, salvant les distàncies, havia anat fent durant anys l'església.

Gellner agrupa tots els pensaments realitzats entorn del nacionalisme per definir-lo com a una convergència entre la cultura i la política. La creació d'un nacionalisme potent, el fet de conèixer el territori des d'una mateixa perspectiva, veure amb els mateixos ulls la lletra d'un himne, pensar que una muntanya és el símbol nacional d'un país, les excursions organitzades pels emergents centres excursionistes per redescobrir el territori..., tots aquests fets es relacionen amb l'augment de l'homogeneïtzació cultural que el nacionalisme ha anat aconseguint.

Durant el segle XIX, la cultura nacional interna a cada país era cada vegada més compacte i amb unes estructures cada cop més fermes. La idea de produir persones que col·laboressin a assolir nivells de progrés mai vistos era una de les intencions de la industrialització però, a la vegada, vetllar perquè no diferissin culturalment d'allò que l'Estat volia també es convertí en objectiu. L'oficialització del nacionalisme en la creació d'un Estat és el procés de legitimació d'una cultura desenvolupada i una victòria clarament per la Nació en qüestió. Els Estats-nació i la seva configuració són l'objecte d'estudi del següent capítol però, abans, vegem una cita del mateix Gellner on qualifica el nacionalisme com a "engany":

"L'engany i autoengany bàsics que comporta el nacionalisme consisteixen en el següent: el nacionalisme és essencialment la imposició general d'una cultura desenvolupada a una societat en la qual fins al moment la majoria, i en alguns casos la totalitat, de la població s'havia regit per cultures primàries. Això implica la difusió generalitzada d'un idioma estàndard per l'escola i supervisat acadèmicament, codificat segons les exigències d'una comunicació burocràtica i tecnològica mòdicament precisa. Comporta l'establiment d'una societat anònima i impersonal, amb individus atomitzats intercanviables que els manté units una cultura comuna del tipus descrita, en lloc d'una estructura complexa de grups locals prèviament composta per cultures populars que reproduïen localment i de forma idiosincràtica tals *micros* grups. Això és el que passa realment" (Gellner, 1988).

4. El Nacionalisme i la política: La construcció de l'Estat-nació

La presa de consciència nacional instaurada en la ment dels ciutadans va suposar que prenguéssim una forma molt més ferma el concepte d'Estat-nació, una organització política composta per un territori delimitat, una població i un govern propi. Els escrits remunten en el naixement dels Estats-nació durant el feudalisme, de manera que és a mitjans del segle XVII, quan després de firmar-se el Tractat de Westfàlia (1648) que algunes persones comencen a parlar sobre la creació dels primers Estats-nació.

Seria important definir què és un estat i què és una nació, per poder entendre el conjunt. En primer lloc, l'estat és pel Termcat la "Formació social organitzada com a unitat política amb plena sobirania". Per Max Weber és "l'agent que retén el monopoli de la violència legítima dins la societat" (Gellner, 1988). Al llarg de la història de la humanitat hi ha hagut moltes variacions en el concepte d'estat, però Gellner considera que durant l'era preagrària, els caçadors recol·lectors no necessitaven estat, durant l'època agrària, els cultius i interessos comercials van començar a fer-ne aparèixer, però no tothom en tenia i, en la industrial, tot el món ja sí que estava dividit en estats. La presència de l'estat és una condició molt important per tal que pugui mantenir-se i desenvolupar-se el nacionalisme, o inclús més que important, atès que "una cultura avançada impregna tota la societat, la determina i necessita el suport d'una política. Aquest és el secret del nacionalisme" (Gellner, 2008).

Per la seva banda, una nació és una "Comunitat de persones que participen d'un sentiment d'identitat col·lectiva singular, a partir d'una sèrie de característiques compartides en el camp cultural, jurídic, lingüístic o altre" (Diec). Més enllà de la teòrica definició del DIEC, per Gellner, les nacions són "els resultats de les conviccions, fidelitats i solidaritats dels homes".

El desenvolupament dels nacionalismes, que busquen en la política oficialitzar-se i prendre una forma d'estatus legal, es relaciona plenament amb la creació dels Estats-nació moderns. Hi ha 4 moments històrics molt importants que passen al segle XIX que tenen a veure amb la construcció dels Estats-nació europeus.

4.1 Les 3 onades de revolucions liberals del segle XIX i la Primavera de les Nacions

El model polític de l'Estat-nació va guanyar molta força durant el segle XIX i les diferents revolucions liberals liderades per la burgesia anaven configurant els diferents Estats-nació que avui en dia hem heretat. Contrària als models absolutistes, la burgesia, emmirallada amb el triomf de la Revolució Francesa i que els processos d'emancipació de les colònies americanes havien començat, s'adonava que les seves necessitats no eren compatibles amb les estructures de l'Antic Règim.

El 1820, Espanya i Grècia són els exemples d'insurreccions en contra les respectives monarquies absolutistes, el 1830, França o Bèlgica i els processos d'unificació d'Alemanya i Itàlia, i el 1848, França de nou i altres estats. Amb aquestes 3 onades revolucionàries, la creació d'unes identitats nacionals molt fortes i l'establiment de molts Estats-nació, es posava punt i final a les monarquies absolutistes i la burgesia passava a ser la classe dominant a Europa en un període on la industrialització permetia anar perfilant uns models de producció que han viatjat fins als nostres dies.

Cal mencionar també la data del 1848 perquè va tenir lloc a Europa un fet històric denominat "La Primavera de les Nacions". Juntament amb les 3 onades de revolucions liberals, és un moment clau per veure com l'efecte mirall provoca l'aixecament de moltes nacions a escala europea. Sicília i la Segona República Francesa es consideren els orígens d'aquesta onada revolucionària que s'estengué arreu d'Europa i inclús a països d'Amèrica Llatina. Les revoltes anaren en contra l'absolutisme i els imperis i, durant la segona meitat del XIX, es van consolidar molts processos d'independència de diferents nacions europees.

En tots aquests processos d'establir Estats-nació, la cultura permet a la nació autodefinir-se com a tal i és objecte de protecció per part dels Estats, que estableixen les fronteres per aconseguir una perdurabilitat cultural i assolir els seus propis interessos.

Davant de tots aquests fets que giren entorn de l'Estat-nació, hi ha crítics que parlen sobre la construcció d'aquests, intentant obrir debats i possibles estudis sobre el perquè l'aparició d'aquests tipus d'estats.

“Segueix essent tema de debat entre acadèmics si l’Estat-nació era una necessitat històrica, l’evolució natural de les monarquies absolutistes fins a la modernitat o la creació peculiar per part d’elits ètniques militants” (Stavenhagen, a Greenfeld, 2000).

Un dels problemes de l’Estat-nació modern és que recull *de facto* la nació com a homogènia, sense reconèixer la possible plurinacionalitat existent dins les mateixes fronteres. Aquest fet provoca que minories, i no tant minories, que no s’identifiquen amb el model cultural de l’Estat-nació, se sentin infravalorades i hi hagi un xoc intern que ha causat, està causant i causarà conflictes territorials dins els països. A més, conflictes dins l’Estat-nació també poden aparèixer quan el poder rau sota un grup ètnic que acumula tot el poder “gestionant el país”, o també si ens trobem davant d’un estat estratificat ètnicament.

Al llarg del transcurs de tota la història, noves idees cultivades al llarg dels anys apareixen per confrontar la realitat del moment, emmascarades dins de grans intencions, presents o futures, pel bé i la prosperitat dels interessos d’Estat i/o de classe.

El liberalisme penetrant a les esferes mundials anava essent el pont que connectava un passat caracteritzat per uns mercats tancats a un present lligat a un mercat obert i supranacional. La globalització, que és la conseqüència d’aquest liberalisme, s’adequa perfectament dins d’una economia de mercat, fortament *terciaritzada*, però protagonitzada per la lliure circulació de béns i mercaderies, i la relació que té amb el nacionalisme i els mateixos Estats-nació és de clara necessitat d’anàlisi.

5. El Nacionalisme i la Globalització: una amenaça per l'Estat-nació

La globalització és un procés complex que afecta a tot el món i és un dels símbols que justifica l'avenç per la dreta del capitalisme al comunisme, en una carrera, llarga i freda, que ambdós sistemes s'han vist i es veuen immersos des de ja fa dècades. Segons l'Enciclopèdia Catalana és el “nom que hom dona a determinats trets del capitalisme a partir de les dues darreres dècades del segle XX. Designa sobretot la intensificació de la mobilitat de les persones i dels intercanvis de béns i serveis i la interdependència econòmica a escala mundial”. Molts apunten que l'inici de la liberalització econòmica és després de la fi de la segona guerra mundial, un fet que va plenament lligat a la consolidació de la globalització, on un agent denominat OMC (Organització Mundial del Comerç) vetlla per abolir totes les barreres de comerç internacional i es converteix en un dels òrgans internacionals amb més poder políticament i econòmicament. En aquests moments, oferir una definició acotada del concepte no és precisament fàcil, entenent que hi ha oberts debats sobre si és bona o no i n'és difícil acotar quins en són els avantatges i inconvenients per a les persones. Tot i això, l'eliminació de barreres frontereres per les mercaderies i l'aparició de zones àmplies de comerç lliure (Mercosur, NAFTA, UE...), els avenços tecnològics que permeten la mobilitat de la informació a velocitats inèdites arreu del món i l'auge en els mercats financers i transaccions de capital, són tres dels elements claus que configuren aquesta forma d'expressió capitalista.

Com és sabut, la presa de decisions dels estats en l'economia decau en velocitats inverses a mesura que el procés d'homogeneïtzació econòmica augmenta, i organismes com el Banc Mundial, l'Organització Mundial del Comerç, el Fons Monetari Internacional, s'han convertit en els amos a l'hora d'establir les regulacions econòmiques entre països. La seva feina es basa en homogeneïtzar econòmicament els diferents països i que de la seva interdependència es generi un flux de capital tan elevat que els diners en físic ja comencen a ser història, i els diners virtuals, que estan allà dalt i que potser sense entendre-ho ens ho creiem, passen a ser els dominants de les múltiples transaccions realitzades. A vegades em pregunto què passaria si tots anéssim a treure els diners del banc, alhora, fent cues llargues. No existeixen tants trossos de paper

per substituir el diner virtual que tots tenim. Potser seria un escac i mat al sistema, però hauríem d'estar disposats a perdre allò que tenim i que tant ens motiva, i que a la vegada, mantén viu el sistema: els diners.

Així doncs, una sèrie d'estats configurats per atendre les necessitats de diferents nacions a Europa, i els que van constituir-se arreu del món emmirallant-se amb aquests, ara es veuen afectats per un procés que sembla prendre'ls-hi protagonisme. Si observem el nacionalisme espanyol des d'un primer pla, veiem que és atacat o amenaçat per 2 forces: per una banda, per les diferents corrents nacionalistes independentistes internes a Espanya i, per una altra, la força de l'europèisme. Així doncs, podem afirmar que s'ha acabat l'Estat-nació?

Segons Manuel Castells, l'Estat-nació ha entrat en una crisi bicèfala. En primer lloc, una crisi d'operativitat, és a dir que ja no funciona i que els engranatges més que faltarlos-hi oli estant passats de moda, sumada a una crisi de legitimitat, que té a veure amb la no identificació i la davallada de sentiments amb relació a l'Estat-nació en concret i amb el fet que la gent se sent cada cop més part d'un territori diferent del de l'Estat-nació Modern (Catalunya, Escòcia, Gal·les, Euskadi, i moltes d'altres nacions sense estat). Aquest augment de suport en les nacions sense estat, podria relacionar-se amb un fet, que no vol dir únic, que té a veure amb les diferents crisis patides internament dins cada país a partir del 2008. Com si les nostres reaccions fossin el fruit generat per una desconfiança generada pels mateixos governs.

Aquests dos fets provoquen que, "sense desaparèixer, haurà de coexistir amb un conjunt més ampli d'institucions, cultures i forces socials"(Castells, 1997), fet que no vol dir que a la llarga pugui desaparèixer. L'Estat s'ha d'adaptar en una economia sense fronteres on les seves imposicions ja no prevalen, ans el contrari, molts Estats han quedat supeditats a les economies mundials a causa dels processos d'endeutament que han sofert amb aquestes i al mateix moment, han d'atendre, com si fossin un pont, les necessitats internes del país. En molts països d'Europa, els mercats han apartat la política i li han extret poder, un fet que es reflecteix en els nivells desmesurats d'atur, persones sense llar o avis i àvies malvivint els seus últims dies. Podríem fer una llista ben llarga, però que cadascú hi pensi, lliurement. La qüestió és que clarament els Estats penetren a l'economia mundial i al mateix moment, les economies estatals ja no entenen

de fronteres. Ens trobem també davant una plena deslocalització de tots els processos productius.

Parlar de si l'Estat-nació desapareixerà o no, podria no arribar mai a cap final, però el que sí que està clar és que el paper d'aquest en les esferes mundials ha canviat respecte a cinquanta anys enrere. De mica en mica, cada Estat s'ha anat endinsant a les economies i societats interdependents globals, de manera que veu com disminueix "la seva autonomia, la capacitat d'acció i la seva substància democràtica" (Habermas, 2000).

Habermas defensa que aquesta davallada de poder nacional i, per contra, l'auge en la potència reguladora que gaudeixen els organismes internacionals té una important relació amb el canvi en la realitat de la democràcia, que cada cop sembla estar més a la vora les persones:

"A la Unió Europea, el procés de presa de decisions (...), ofereix un exemple del tipus de dèficit democràtic provocat pel salt dels organismes decisoris nacionals a les comissions interestatals de representants governamentals" (Habermas, 2000)

Partint de la idea que són les economies i les lleis entorn d'aquestes que fan que les polítiques s'hi adaptin, cada cop les empreses i grans institucions, sovint agafades de la mà, tenen més capacitat d'incidència en l'establiment de l'ordre global. L'obertura més enllà de les mateixes fronteres de mercats, informació, idees, cultures, etapes de la producció, etc., genera que tingui cada cop menys pes la incisió de la democràcia en els diferents Estats, perquè no és l'Estat que decideix sobre l'ordre intern, sinó que en són unes escales superiors regides per uns cercles econòmics els que guanyen importància i domini arreu del món.

Per observar més de prop aquest canvi de concepció democràtica i la pèrdua de potència dels Estats-nació, que traslladen moltes de les seves competències a òrgans supranacionals, ens servirem del cas de la Unió Europea per entendre que la globalització ha creat un organisme regit principalment per acords econòmics que tracta de ser un dels agents globals més potents. A més, el nacionalisme, en la creació d'aquest òrgan supranacional també hi té un vincle important.

5.1 Cas d'estudi: la Unió Europea

A tots els nivells i sectors, els diferents governs nacionals perden el poder a l'hora de mobilitzar els mitjans per fer funcionar l'economia interna i gestionar el mateix estat. Per configurar l'organisme intern parlamentari del nostre país, nosaltres votem un president/a i una sèrie de diputats, però aquest està lligat a cercles molt més alts que necessiten l'Estat en qüestió per desenvolupar les seves ambicions econòmiques. També votem pels 751 representants al Parlament Europeu, òrgan legislatiu de la Unió Europea, però tots els partits nacionals estant aliats a grups parlamentaris europeus. Sembla com si es reproduís en una escala major el què passa a cada país, i alhora, s'utilitzés aquest país per salvaguardar les direccions preses als òrgans de la Unió Europea.

Arribats en aquest punt d'anàlisi, partint de la idea que el nacionalisme és la “ideologia i moviment que reivindica l'organització política independent d'una nació” (DIEC), podríem parlar que ens trobem en un apartat de la història en què podria, si és que no ha pogut ja, bifurcar-se en 2 camins: el primer es pot relacionar amb l'assimilació dels nacionalismes i l'aposta per una identitat col·lectiva de molt més abast, a escales de la Unió Europea, mentre que el segon gira entorn de la recuperació d'aquesta reivindicació de la nació com a organització política independent. Aquesta segona opció no gira entorn a la idea de construir un nou país, aleshores parlariem d'independentisme, però el fet de reivindicar l'organització política podria portar-nos a confusions. Aquestes dues possibilitats que ofereix el nacionalisme semblen conviure avui en dia, ja sigui augmentant la càrrega de pertinença a la Unió Europea o bé reforçant els llaços sentimentals que ens fan identificar amb el nostre país o nació. Repeteixo, no vol dir que una possibilitat exclouï l'altra.

Com anem observant, el nacionalisme té un paper clau en el futur de la globalització, perquè recuperar els trets identitaris col·lectius d'una comunitat de persones podria servir per aturar les intencions globalitzadores, però a la vegada, pot servir per aplanar-los-hi el camí. Si ens sentim part de la Unió Europea i la considerem com a unió de diverses identitats col·lectives, podem estar acceptant les conseqüències de la

globalització, mentre que si ens identifiquem com a espanyols, alemanys, etc. i per res del món ens sentim de la Unió Europea, el procés de construcció d'aquest pseudoestat no haurà funcionat. Tot i això, com anirem veient, la identitat europea s'ha anat construint partint de la base del respecte de la diversitat de nacions que la configuren i a la vegada, s'ha lluitat per fer de la Unió Europea un exemple de com funciona una democràcia més enllà dels límits de l'Estat-nació.

Que n'és de difícil fer creure a una persona que viu a la recòndita Vallferrera i a una altra que ho fa a alguna de les valls del Parc Nacional de Jostedalbreen, a Noruega, on hi ha una de les glaceres més grans d'Europa en terra ferma, que tots dos han de sentir-se part de la Unió Europea. A primera vista, sembla un fet aparentment impossible. Ara bé, també semblava impossible que els cignes negres fossin presents fins que van ser descoberts a Austràlia a finals del segle XVII, de manera que hi ha moltes coses, que no estem acostumats a prevenir, i passen, o bé que una realitat que sempre és d'una manera no ha de voler dir que sempre continuï així. A continuació es respondran unes preguntes i es mostraran algunes dades entorn de la idea de la identitat europea.

Perquè es vol construir una identitat europea?

És una pregunta que hauria de ser fàcil de respondre, però hi ha molts motius. El primer podria relacionar-se amb el fet de crear un actor de la globalització potent, un element del mercat global unificat i on els seus integrants (Estats Membres) puguin gaudir de privilegis a l'hora d'establir relacions econòmiques entre ells. A més, una altra utilitat seria estabilitzar una geografia política que ha sigut sacsejada i amb molts canvis des que l'imperi romà en tenia bona part del territori controlat. En altres paraules, fer-nos sentir a tots d'un lloc supranacional comú i fomentar les bones relacions entre els Estats.

Com podem construir una identitat europea?

Construir una identitat individual en un moment de postmodernitat on sembla ser cada cop més difícil estabilitzar el que és inestable o esperar que res no canviï d'un dia per l'altre, sembla ser difícil. *Liquidament* parlant, res no pren una forma fixa i tot canvia i s'expandeix, des de les relacions amb les altres persones, passant pels objectes que comprem, i acabant amb les coses en què creiem.

L'educació pren un rol vital en el moment de construir un sentiment europeista, perquè el coneixement ensenyat a les escoles és un establiment cultural propi i específic. Des del Tractat de Maastricht que l'educació forma part d'una política europea comuna, fent especial èmfasi a la seva utilitat per construir una nova ciutadania. La modelització de la història i la geografia pot servir per construir una representació comuna de la interpretació del territori, ja sigui a través dels símbols, històries, maneres en com s'ha aprofitat o guerres que ha lluitat. La finalitat és que la identitat col·lectiva sigui tan forta que es transformi en identitat i consciència nacional, per mantenir viva una possible nació europea.

Com sabem i seguint les conclusions de molts estudis, com més petits som, més fàcil podem aprendre, o en altres paraules, més manipulables som. Atenció a la següent cita:

“Avui disposem d'un conjunt de programes de cooperació educativa escampats per les institucions supranacionals europees que vetllen per impulsar la formació d'una consciència comuna entorn del sentiment d'europeisme” (Rodríguez, 1993; Rodríguez Lajo, 2002 a Lestegás, 2006)”

Les accions per part de la Unió Europea

Definir quins són els límits de la Unió Europea és fàcil, però establir els límits d'Europa és difícil. Tot i això, el patrimoni cultural comú i certs valors compartits són una de les bases de l'europeisme. Segons Pou i Gual (1997:11), la idea d'Europa “es basa en la consciència dels europeus” i, més enllà de la mateixa unió monetària o econòmica, el que preocupa és la unió a través de l'establiment d'una cultura compartida, o en altres paraules, que les persones que en formen part es creguin que elles en formen part.

Diferents accions empreses per la Unió Europea són típiques d'un Estat-nació, com per exemple la bandera, la moneda, un himne, institucions... però el fet que fa que no pugui considerar-se Estat-nació la mateixa Unió Europea és que les forces nacionals internes a cada país membre són potents. Un dels principis de la Unió és tenir en compte i integrar la diversitat cultural i nacional dins ella. Una pluralitat de nacions que en fan la força. Es tracta de poder “compaginar la identitat nacional i cultural amb una identitat

supranacional” (Marín, 2002 a Lestegás, 2006). El fet de formar-ne part, de mica en mica cada vegada més, implica un sentiment de pertinença. Som ciutadans de la Unió Europea, a poc a poc ens hi anem sentint més identificats, tot i que hi haurà qui més o qui menys, però tots estem contents quan no hem de pagar per travessar cap frontera ni demanar visat si volem viatjar en algun estat membre.

Les accions per part del mateix Estat, qui sembla ser còmplice de les decisions econòmiques europees, tenen a veure amb la introducció de la cultura europeïsta a l’educació i als seus enfocaments polítics, entre d’altres. És curiós que Estats que fa un segle estaven en períodes d’entreguerres mundials ara formen part d’un organisme supranacional que sembla guanyar potència i, a sobre, van de la mà. Habermas compara la construcció dels Estats-nació del segle XIX amb l’ampliació del sentiment nacionalista a escala europea:

“Però no hi ha raó pel derrotisme si tenim present que, als Estats europeus del segle XIX, la consciència nacional i la solidaritat social només es van crear progressivament, amb l’ajuda de la historiografia nacional, les comunicacions de masses i el servei militar obligatori. Si aquella forma artificial de solidaritat entre desconeguts va sorgir gràcies a un esforç històricament decisiu d’abstracció de la consciència local, dinàstica, cap a una consciència nacional i democràtica, aleshores, per què ha de ser impossible ampliar aquest procés d’aprenentatge més enllà de les fronteres nacionals?” (Habermas, 2000)

Reforçar la identitat europea als joves explicant-ne el passat, la cultura, etc., preparar-los per la participació en el desenvolupament econòmic i social de la UE, ensenyar els avantatges de pertànyer-hi, són accions que empren els Estats per fer entendre que l’Europa de les Nacions és solidària, receptiva, diversa culturalment i oberta econòmicament. Tot això sembla molt maco, però a l’hora de la veritat les coses no tenen per què ser com ens les expliquen.

La identitat de la gent entorn de l’europeïsm, com a resultat dels vincles afectius amb la Unió Europea, és la clau per saber si el projecte d’Unió Europea que es volia aconseguir s’ha assolit o no. Ha funcionat? La gent se sent d’Europa? Potser cadascú pot decidir per ell mateix si es considera euroescèptic o europeïsta, però esbrinar una

tendència general, amb tanta gent pel mig i tants països i realitats diferents, sembla convertir-se en una veritable odissea on depenent la font d'informació es diu una cosa o l'altra. Habermas parla de 3 grups de persones o actors: neoliberals, nacionalistes i "euro federalistes". Els 2 primers podem entendre què pensen de la Unió Europea i l'ús de la moneda comuna, mentre que els tercers, defensen la idea de crear un Estat federal europeu com a punt de partida per traçar la gran xarxa d'enllaços més enllà del propi Estat-nació. Tot i això, a continuació, es citaran algunes idees que giren entorn de l'euro- escepticisme i a l'uropeisme, per observar com influeix el nacionalisme en el període de la globalització i si realment té un paper important o no.

Euroescepticisme

En primer lloc, en relació amb l'euroescepticisme, podem dir que les coses, amb el temps, canvien. Hem pogut arribar a entendre que la construcció d'una identitat europea ha estat treballada durant anys, sobretot des que la Globalització és present en totes les relacions econòmiques mundials i es necessiten actors comercials potents i units. Molts estudis desvelen que la nostra postura europeista ha decaïgut durant els últims anys, en concret, a la *Revista de Educación* del mateix ministeri del govern espanyol diu que:

“Els sondejos d'opinió revelen un creixent i preocupant augment de l'euroescepticisme, inclús en els països, com el nostre, que fins ara s'havien posicionat amb un fort suport al projecte europeu” (Lestegás, 2006)

Per una banda, trobem el ressorgiment dels nacionalismes d'Estat i diferents nacionalismes que, tot i no disposar d'Estat, segueixen a peu de canó. Per una altra, les formacions d'extrema dreta a Europa, que tant han crescut en els últims anys, també mostren ideals antieuropeistes i molt més autàrquics.

Molts Estats no han incidit en ensenyar a les escoles la Unió Europea i a crear persones que se'n puguin sentir part. Ans al contrari, poca gent se sent d'Europa o considera que per molt lluny que estiguin, Itàlia i Anglaterra segueixen algun camí conjunt. El sentiment d'identitat és important i, en aquest cas, com alguns diuen, una identitat europea no s'ha aconseguit com en un principi es volia. L'objectiu era poder afavorir

l'economia i aquesta era la intenció final de tot procés d'homogeneïtzació dins la diversitat. Qui sap, potser som massa diferents per anar a la una.

Molts euroescèptics defensen que “no existeix res semblant a un poble europeu capaç de constituir un Estat europeu” (Habermas, 2000)

Segons l'Eurostat, Gran Bretanya, França, Itàlia, Grècia, República Txeca i Bulgària són els països on l'euroescèpticisme és més elevat en percentatge. El sentiment de no identificar-se amb la Unió Europea en aquests països oscil·la entre un 35 i un 50 per cent.

Europeisme

Pel que fa a l'europeisme, les dades de l'Eurobaròmetre, en data de 9 de maig de 2019, diuen que el 71% dels habitants tenen el sentiment de pertànyer a la UE. D'aquesta manera, gairebé 1 de cada 4 europeus pensen que la UE és burocràcia i despesa innecessària, però els europeistes, segons dades de l'Eurobaròmetre, superen els euroescèptics. En relació a aquestes dades, Espanya és un dels països que més sentiment de pertinença té a la Unió Europea.

Clarament, depenent de quina font d'informació utilitzem per conèixer què en pensen les persones de la Unió Europea trobarem una cosa o una altra. Hi ha una pluralitat diversa d'opinions molt elevada i és difícil poder establir una tendència general. Un bon exercici és que cadascú, per ell mateix, valori en quina posició es troba.

D'aquesta manera, com que cada cop depenem més dels organismes que engloben més d'un Estat, com per exemple, la Unió Europea, el sentiment local és descuidat, i el global és l'objectiu de totes les intencions. Així doncs, al llarg del següent capítol es farà un recull de conceptes i idees per intentar fer créixer la sensibilitat envers paisatges culturals que semblen veure's oblidats per les polítiques globals. A més, podrem començar a adonar-nos que es pot reclamar la gestió d'un territori sense haver de què aquest fet tingui una vinculació amb una reivindicació nacionalista.

6. Una proposta de reflexió entorn de la petita escala

A continuació s'esmentarà una proposta de reflexió que no té l'objectiu de convèncer a ningú ni tampoc de canviar el món, però sí que pot servir per aturar-nos i entendre una mica més el sentit d'aquest treball. A la vegada, pot ser objecte de crítica però la intenció és fer pensar a qui l'estigui llegint.

El nacionalisme i la gestió del territori són dos conceptes que van plenament lligats de la mà. És a dir, qui reivindica l'organització política independent d'una nació vol reafirmar que la nació en concret ha de poder organitzar-se políticament, i ella mateixa ha de poder gestionar-se. Reclamar la gestió d'un territori és un dret, però fer-ho des d'una perspectiva nacionalista comporta creure en un conjunt ampli d'idees que a vegades poden fer-nos passar per alt altres realitats que potser són més importants en l'àmbit col·lectiu. D'aquesta manera, mentre que la globalització pren poder als Estats i els encadena, el nacionalisme ens tapa els ulls a molts fets, ja que aquesta ideologia ha servit històricament per afavorir les classes socials dominants.

Potser reivindicar que un Estat pugui tenir més capacitat d'autogestió pot servir per trencar amb dinàmiques de la globalització, però el que es vol transmetre aquí és que no hi ha cap Estat homogeni i, que per molt petit que sigui un Estat, la centralització no és bona. Es tracta d'anar més enllà i poder observar com el fet de reclamar la gestió del territori des de la petita escala és possible. Els casos reals que veurem ens serviran per entendre que només des de la petita escala es poden tenir en compte accions que respectin plenament, i de forma conscient, la relació entre les persones i el medi. A més a més, aquests casos poden servir per demostrar que no és necessari haver de reclamar la gestió d'un territori des d'una perspectiva nacionalista. El que és interessant és que si volem lo millor per *lo local* també estarem incidint en contra els processos de globalització, perquè situarem la petita escala, és a dir, el municipi, la regió, el barri o una comunitat, al centre de tot.

6.1 El retorn a la petita escala

Vivim connectats arreu i amb una elevadíssima consciència global que denota la nostra dependència a uns cercles econòmics superiors que ho condicionen tot. Glocal és un concepte que té a veure amb pensar globalment i actuar localment i avui en dia sembla estar de moda. Tot i això, podem afirmar clarament que el què és global i el què és nacional o local s'interrelacionen en la globalització i existeix un procés d'estira-i-arrotonsa entre allò que ens fa ser diferents i el fet de convertir-nos cada cop més iguals. Joan Nogué, un dels autors referencials en la geografia catalana, ho resumeix perfectament en una frase:

“La globalització s'expressa a través de la interrelació entre les forces de la comunitat global i les de la particularitat cultural, en una tensió contínua entre fragmentació i homogeneïtzació” (Nogué, 2005)

Tot i semblar el contrari, en l'era de la globalització, hi ha una revalorització dels llocs i una necessitat imponent de singularitzar-se, o com diu el mateix Nogué de sortir al mapa. Si féssim aquest paral·lelisme en una ciutat, podria apropar-se a la idea d'aprofitar l'anonimat per forjar una identitat personal forta, però aconseguir sentir que som algú. És a dir, destacar enmig del tot. Per ell, quan establim llocs en l'espai geogràfic, és a dir, hi vivim, creem identitats. Totes les expressions culturals que aboquem a l'espai, es transformen en paisatge, de manera que al llarg de la història, un paisatge és “una realitat física i la representació que culturalment ens en fem d'ella” (Nogué, 2005). Per això, tal com es parlava durant l'inici del treball, bona part de la bellesa d'un paisatge o d'un territori recau en la manera segons la qual uns ulls el miren i el perceben, perquè recordem que no només observem un paisatge amb els ulls, sinó que ho fem amb múltiples sentits alhora que ens ajuden a crear la idea d'aquell paisatge en qüestió.

Existeix una trilogia entre els conceptes paisatge-cultura-regió que va ser començada a estudiar per les escoles alemanya i francesa a finals del XIX. Un paisatge comporta la

presència intrínseca d'una cultura i una cultura comporta el fet d'ocupar una porció de l'espai geogràfic, que rep el nom regió. Per tal de mostrar la importància que hauria de recaure en la petita escala i augmentar la consciència entorn d'aquesta, s'escriuran les definicions teòriques que fa el DIEC als esmentats tres conceptes:

La paraula paisatge té diverses entrades, però s'ha seleccionat la següent:

2 1 m. [GG] Aspecte i característiques particulars d'una regió determinada segons les seves característiques formals, siguin físiques, biogeogràfiques o antròpiques. *Paisatge industrial. Paisatge desèrtic. Paisatge alpi. Paisatge mediterrani.*

Passa el mateix amb cultura:

2 1 f. [LC] [AN] [PE] Conjunt dels símbols, valors, normes, models d'organització, coneixements, objectes, etc., que constitueixen la tradició, el patrimoni, la forma de vida, d'una societat o d'un poble.

Finalment, regió també té moltes entrades, però ens quedem amb la següent:

1 1 f. [LC] [GG] Extensió de territori caracteritzada per certes circumstàncies físiques, biogeogràfiques, humanes, econòmiques o fins i tot, dins el territori de sobirania d'un estat, administratives. *La regió de l'olivera. Les regions del nord. Les regions històriques d'Espanya*

Tan paisatge, com cultura, com regió em fan pensar entorn del què és proper i la petita escala, que sembla haver set descuidada durant els processos de globalització. Tots mirem amunt i més enllà, ho volem mirar tot i saber tot, però el què tenim a prop, sovint és descuidat. La sensibilitat paisatgística ha decrescut, i cada cop és més necessari l'arribada a tots els racons de la consciència establerta per l'educació ambiental, que té en compte els diferents aspectes que poden posar en perill el territori. La cultura que es desenvolupa en una regió i que al mateix moment en configura els seus paisatges, pot ser particularment diferent respecte a les maneres de fer la cultura "nacional" o aquella

cultura homogènia que es busca crear estatalment o supranacionalment. D'aquesta manera, establir la quantitat de diferents cultures presents al món pot ser un procés difícil i mancat de realitats empíriques, perquè per algú potser un grup concret de persones que viuen en una regió determinada no representen cap cultura, mentre que per algú altre, la seva forma de vida i d'organitzar-se denota plenament l'existència en aquest grup, d'una cultura.

A hores d'ara se'm fa necessari recopilar idees sobre un corrent que al llarg de la història ha tret el cap amb més o menys potència i ha sigut criticat o valorat des de diferents punts de vista, però que les idees que defensa poden ser de gran potencial i poden perfectament relacionar-se amb el que s'està parlant en aquest capítol: El Regionalisme.

El concepte de regionalisme, que dóna molt de si, permet establir un marc general més ferm a les diferents idees transmises al llarg del capítol. El DIEC el defineix de la següent manera:

1 m. [LC] Amor per les coses de la pròpia regió.

2 m. [PO] Doctrina política segons la qual cada regió d'un estat ha de comptar amb òrgans propis de govern i d'administració, per tal d'apropar les decisions a les característiques i les necessitats específiques de cada territori.

La gran part de la gent s'estima coses de la seva regió, i si les persones que la configuren poguessin organitzar-se amb més força política, dotaríem més poder de decisió a les diferents maneres de fer. A més a més, no es posaria ningú per sobre de ningú, ni cap Estat, Nació, o territori hauria de per què observar-ne un altre des d'una posició superior, ja que el nacionalisme, com és defensat per molts, implica una actitud de superioritat i supremacia envers la resta. El fet de mirar els altres per sobre de les espatlles és una realitat que ve intrínseca a la paraula nacionalisme. Això no implica construir un nou país, ni crear-ne un de més gran. No, això és una qüestió tan bàsica com la de seguir les lògiques del medi ambient, els recursos i les persones que el configuren a l'hora de gestionar-ne el territori o regió on es desenvolupen. Acceptar la

diversitat i fer una gestió encarada al benestar del territori i de les persones haurien de convertir-se en idees i accions que hauríem d'entendre.

La història relaciona el regionalisme català amb ideals burgesos i conservadors. La definició i explicació que en fa l'Enciclopèdia de Catalunya ens permet entendre-ho: "Nom amb el qual és conegut el moviment favorable a la recuperació de la mateixa identitat cultural i política, als Països Catalans, sorgit els primers anys de la restauració borbònica del 1874". Aquesta idea de regionalisme dels Països Catalans defensava amb fermesa les bases del provincialisme i tenia una actitud molt més conservadora que el catalanisme sorgit durant el segle XIX. Es situava ideològicament en un punt clarament en contra el centralisme uniformista castellà però amb aires conservadors, i sovint enganxats a principis catòlics. Com dèiem, es basava en les idees del provincialisme, tal com expressava Joan Mañé i Flaquer en les "Cartas Provinciales", adreçades el 1875 a Cánovas del Castillo. En aquestes cartes, l'informava de la supervivència de l'esperit provincial i li demanava una política descentralitzadora. Recordem, les províncies van ser creades l'any 1833 per un encàrrec a Javier de Burgos. Des d'aleshores que han dividit l'Estat Espanyol, tot i haver sofert alguna lleugera modificació, però és un model que més que semblar obsolet, ha sigut objecte de crítica per part de molts.

Tenir en compte el passat és important per entendre un concepte, però que cadascú sigui conscient i recordi la primera definició que en fa el DIEC: "Amor per les coses de la pròpia regió". D'aquesta manera, podrem passar al següent capítol de la investigació i partir de casos reals per veure com aquesta idea és aplicable més enllà d'imaginacions personals o somnis col·lectius, per demostrar com la petita escala, la gent que la configura i la sensibilitat amb l'entorn haurien de ser les bases per la gestió d'un territori.

6.2 Casos reals que demostren la petita escala com a alternativa

Havent contemplat la relació del nacionalisme amb la gestió del territori i els interessos que hi ha al darrere, sumat a com la globalització pren poder als Estats, a continuació es descriuran alguns projectes que permeten entendre i obrir noves possibilitats entorn del territori i a la seva manera d'administrar-lo. És entès que són les persones que el configuren els principals agents d'acció, i en tots els casos que s'observarà, en lloc de protestar per demanar alguna cosa, la manera en què funcionen ja és *per se* un acte de protesta o crítica vers les dinàmiques corrents. Les maneres de fer que s'identificaran a continuació posen el territori i tots els aspectes que el configuren al centre d'estudi del mateix i a través de gestionar-lo de la manera en què ho fan, aconsegueixen demostrar que per desenvolupar o gestionar un territori, si es fa des d'una escala petita, com les que veurem, no fa falta haver de justificar-se amb nacionalismes o corrents plenament polítiques per reclamar-ne la mateixa gestió.

En molts casos actuals de gestió del territori a petita escala, ens trobem davant d'un grup de persones simples i sense haver de ser extraordinàries, però el que les caracteritza és "la relació entre les quals el que permet fer coses extraordinàries. La intel·ligència compartida" (Marina, 2006)

Per establir una relació entre el què s'ha anat investigant i la realitat de l'Estat Espanyol, a continuació es mencionarà algun projecte que concorda amb la idea que el territori pot ser gestionat des d'una petita escala. Així, contemplant casos reals, coneixent-los des d'una forma superficial però suficient per entendre el què reclamen, podrem continuar avançant en la idea de descobrir si és efectiva la reclamació de la gestió d'un territori a petita escala més enllà de les corrents nacionalistes.

Un dels primers casos que mereix especial menció són els Eco Pobles o *Eco Villages*. Històricament, aquests assentaments prenen influència de molts altres models com poden ser els *kibbutz* d'Israel iniciats al començament del segle XX, el moviment hippie desenvolupat als anys seixanta, les comunitats *ashramas* de l'Índia, o els *lamas* del Tíbet. Les accions de consciència de col·lectivitat desenvolupades al llarg del segle XX (o inclús abans) a diferents punts del món són la gran influència pels actuals Eco

Pobles. Robert Gilman va escriure als anys noranta per acotar una definició teòrica sobre un Eco Poble:

“Un assentament humà i integral (no només és una estructura de vivendes, sinó un assentament on les activitats humanes estant integrades al medi natural de manera innòcua), concebut a escala humana, que inclou tots els aspectes importants per la vida, integrant-los respectuosament a l’entorn natural, que dóna suport a formes saludables de desenvolupament (sostenible) i que pot persistir indefinidament (Gilman, 1995:19)

D’aquesta manera, el principal objectiu d’aquestes vivendes és l’ús del territori amb sentit comú, tenint en comte les relacions humanes que s’hi estableixen i respectant tots els àmbits que en configuren el medi ambient. Molts sorgeixen per desenvolupar un estil de vida que no segueix el camí de la vida moderna que gairebé tots tenim i a la vegada per fer una crítica sistèmica demostrant que altres formes de vida són possibles.

Des dels anys noranta que s’han desenvolupat a diferents punts del món, de manera que es poden considerar un moviment global amb consciència local, on el biocentrisme aparca les idees de l’antropocentrisme i els llaços afectius comunitaris prenen la base de molts dels projectes en qüestió.

A la península Ibèrica hi ha la *Red Ibérica de Eco Aldeas* funcionant des de l’any 2001, amb els objectius de relacionar, apropar i connectar els diferents Eco Pobles que funcionen tant a Espanya com Portugal, a més d’ajudar a construir els nous projectes d’Eco Pobles a tals esmentats territoris. Actualment la configuren 13 Eco Pobles, 5 projectes membres i diferents grups o associacions col·laboradores.

Per posar un exemple d’Eco Poble ens trasllem a Castellví Rosanes, un municipi del Baix Llobregat localitzat a la depressió Prelitoral, on hi trobem Can Cases, una casa que forma part del projecte Comunitari *Amalurra* (Mare Terra en Euskera). Aquest projecte va néixer als anys noranta i actualment agrupa 3 cases repartides en diferents punts de l’Estat Espanyol. Can Cases és una associació composta per 15 persones, 4 de les quals viuen a una de les cases. S’autodefineixen com a comunitat intencional, un grup de persones amb aspiracions col·lectives compromeses amb elles mateixes i amb l’entorn

(natural, social, cultural i familiar). Amb una superfície de 47 ha, hi ha edificis que s'estan reconstruint i algunes mines d'aigua no potable. Una de les fites que diuen haver assolit durant els anys que ha estat obert el projecte és que han pogut experimentar un sentiment de pertinença a la comunitat, poble, cultura i món, molt més enllà d'una visió individualista, així mateix com adonar-se de la interdependència que existeix entre tots els éssers humans. S'autofinancen a partir dels ingressos que treuen d'un hotel i restaurant i l'ecologia emocional és una de les bases del projecte. Organitzen tallers, cursos i xerrades que els permet oferir a altra gent quina és la manera de fer i organitzar-se. A la imatge 1 podem observar un grup de persones que estan desenvolupant algun dels tallers.

Imatge 1: L'Ecopoble de Can Cases, a Castellví de Rosanes. Font: Red Ibérica de Ecopueblos

A la imatge 2, podem observar Lakabe, un ecopoble localitzat a Navarra, concretament a la vall d'Arce-Artzibar. En aquest cas, ens trobem davant d'un poble okupat per un grup de persones als anys vuitanta, amb l'objectiu de crear un espai comunitari alternatiu i transformador, seguint els ritmes de la natura.

Imatge 2: L'ecopoble Lakabe, a Navarra. Font: Ecovamos

Actualment segueixen desenvolupant el projecte i a la imatge es pot comprovar la plena relació entre el poble i la natura. Tant les façanes com les teulades es veuen en bon estat, de manera que molt possiblement han organitzat jornades per arreglar-les.

Els Eco pobles tenen una alta consciència de territori i de respecte pel paisatge, i la gestió que en fan, plenament a petita escala, és la manera de reivindicar l'important i necessari que és el fet que el territori sigui cuidat per les persones que el configuren. El què és primordial és defensar un estil de vida responsable i conscient, tenint en compte totes les necessitats del mateix territori i la gent.

Un altre exemple el podríem trobar en els horts comunitaris urbans, que poden ser l'enllaç entre conceptes com agricultura urbana, urbanisme participatiu, sostenibilitat i consciència ambiental. En el fons, un hort comunitari no només simbolitza la producció d'hortalisses i fruita pel consum humà, sinó que darrere hi ha uns valors i intencions que tenen per primordial objectiu fer un bon ús del territori i gestionar-lo de forma col·lectiva atenent les necessitats del mateix i a la vegada de les mateixes persones. Normalment surten fruit d'un acord entre l'administració i les persones integrants, però en són aquestes les que segons les necessitats alimentàries o socials del lloc en qüestió decideixen com s'han d'organitzar les diferents plantacions. Els horts comunitaris han

augmentat en quantitat durant les últimes dècades en múltiples racons del món i inclús han aparegut xarxes de coordinació, com pot ser la Xarxa d'Horts Urbans Comunitaris de Madrid.

“Actualment es calcula que hi ha uns 800 milions de persones dedicades a l'agricultura i ramaderia urbanes, que produeixen entre el 15 i el 20% dels aliments del planeta” (Fernández , 2012: 56)

Un altre exemple el trobaríem amb el moviment *okupa*, que podria ser perfectament la base d'altres projectes socials. Centrant-nos amb el Centre Social Autogestionat Can Vies, l'any 1997 es va *okupar* una casa al barri de Sants de Barcelona que, en un passat, havia sigut magatzem de TMB per les obres del metro de la ciutat. Ha sofert diverses peticions de desallotjament per la mateixa empresa constructora del metro, i a finals de maig de l'any 2014 es van desallotjar les 11 persones que hi vivien i, després, es va enderrocar l'edifici, un fet que va ocasionar una resposta veïnal de protesta i de confrontació directa amb els òrgans policials. Gràcies a una ràpida *re-okupació* i una sèrie de reconstruccions, avui en dia hi viuen algunes persones al pis de dalt i es poden desenvolupar tallers i activitats als espais habilitats.

El principal objectiu del moviment *okupa* és reivindicar l'accés a l'habitatge digne per tothom i manifestar el desacord vers bancs i altres especuladors que transformen l'habitatge en un objecte de negoci que en fa sortir a les persones com a principals víctimes perjudicades. A més a més, a part d'aquesta lluita representen un moviment autogestionari molt potent que serveix, en el cas del CSA Can Vies, de mirall per altres projectes vinguts posteriorment.

Molts integrants de projectes *okupes* ja parteixen de bases de col·lectivització i aprofitament dels recursos disponibles. En aquest sentit, la gestió del territori és encara en una escala més petita, però normalment es vetlla per l'autosuficiència i la producció d'aliments de forma responsable. *Okupar* un espai per viure-hi, i parlo des de la més innocent opinió sense haver-ho experimentat mai, va molt més enllà de la reivindicació pel dret a l'habitatge, atès que tenir consciència de l'entorn, fer-ne un bon ús i portar una bona gestió dels recursos disponibles també es converteixen en mitjans de lluita.

Un altre tipus de moviment on la petita escala representa una alternativa el podríem trobar en la revitalització d'antics pobles rurals que durant les primeres fases d'industrialització i urbanització van començar a veure's abandonats. RT va treure una notícia al febrer de l'any 2017 on afirmava que:

“L'últim informe de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) d'Espanya revela que al nostre país hi ha més de 2.900 municipis abandonats, sobretot a Galícia i Astúries. La venda simbòlica de cases al preu increïble d'un euro va començar a prendre força a mitjans del 2016” (Riopa, M. RT. 2017)

Trobem exemples de pobles rurals abandonats en un passat però avui dia *okupats*, com Aizkurgi (Navarra), on les persones que hi viuen tracten de ser autosuficients, intercanvien productes amb veïns i converteixen l'autogestió en un pilar fonamental. L'únic problema és que durant els 20 anys que han estat *okupant* el municipi no hi ha cap escriptura que n'oficialitzi la seva presència, de manera que en qualsevol moment poden ser desallotjats. Ara bé, també hi ha pobles que han set revitalitzats amb acords entre les 2 parts: les persones que el re habiten i l'administració, o inclús, amb les mateixes immobiliàries que venen pobles sencers. Aquesta pràctica, tant *okupant* com no, pot servir plenament per frenar l'abandonament que està patint el món rural espanyol i en general arreu del món. Les piràmides envellides de l'actual Europa posen contra les cordes la persistència del sector primari i, l'envelliment demogràfic de les zones rurals, és una amenaça que gràcies a totes les persones que revitalitzen tals pobles és apaivagada.

Imatge 3: Restauració d'un mur a Aizkurgi (2011). Font: aizkurgi.blogspot

Imatge 4: Restauració d'una casa a Aizkurgi. Font: aizkurgi.blogspot

En aquest sentit, revitalitzant un poble rural abandonat estan duent a terme moltes accions positives. Aquestes, van més enllà de la recuperació de zones rurals oblidades fruit de la industrialització. Per exemple, cuidar el bosc i tenir-lo net per evitar desastres naturals com poden ser incendis, mantenir viu l'esperit cultural de la zona, donar suport a poblacions veïnes que normalment veuen amb bons ulls que un grup de persones recuperi un poble prèviament abandonat, fer una gestió de la superfície territorial seguint uns criteris de respecte vers el medi ambient, són alguns dels beneficis que aporten aquests projectes al territori i a les persones que el configuren. Ens trobem davant d'un altre cas on les persones protagonistes s'encarreguen de gestionar el territori al complet i on la petita escala mostra de nou que és un mètode molt encertat en moments on cada cop és menystinguda perquè no és necessària per a projectes econòmics i polítics globals.

7. Conclusions

El nacionalisme és una ideologia que no la desenvolupem de manera automàtica ni des d'una posició plenament personal, ja que sempre hi ha algú, un grup de persones, l'escola, o el mateix entorn pel qual ens movem, que ens configura una base sobre l'opinió entorn del tema. Això no vol dir que quan assolim una certa edat, cadascú al seu ritme, ens puguem plantejar si en allò que hem cregut tota la vida és així perquè hi creiem de veritat o bé perquè les conviccions han vingut imposades des de fora.

Al llarg de tota la història, el nacionalisme ha set utilitzat per Estats, regions i altres territoris servint-se de les peculiaritats culturals, i qui no en tenia no podia fer-ho, per reivindicar l'organització política independent d'una nació, però amb una alta quantitat d'interessos al darrere i des d'una posició supremacista. A tall d'exemple, el fet de crear una identitat nacional forta en èpoques de colonització va servir per mostrar que el que feien els conqueridors era un engrandiment de la nació.

La Revolució Francesa a finals del segle XVIII va ser una data clau per diferents motius; en primer lloc, perquè va ser l'inici de la caiguda de les monarquies absolutistes europees i la base de totes les revolucions liberals del segle XIX i, en segon, perquè el nacionalisme és utilitzat a partir d'aquell moment per la burgesia que anava tenint cada cop més poder. Aquesta classe o estament social, que va passar de la part baixa de la piràmide a les parts dominants liderant els processos d'industrialització, va desenvolupar amb força corrents nacionalistes per satisfer els seus interessos econòmics i, a la vegada, per despistar i tancar els ulls de molts obrers que, tot i ser explotats, veien com l'orgull nacional els hi arraconava ben amagat per dins el cervell l'orgull i la consciència de classe.

A més a més, amb la creació de molts Estats-nació al llarg del Segle XIX es va gestar un procés d'homogeneïtzació cultural molt fort, on les grans nacions eren oficialitzades en Estats, però es buscava que la resta de nacions que configurava l'Estat quedessin engolides per una cultura *general*, pel simple fet de crear un Estat unit, homogeni i potent, on les diferències culturals podien inclús ser enteses com una amenaça. L'organització política del món en Estats-nació va suposar una pèrdua d'identitat per a

moltes cultures però, al mateix temps, va servir perquè moltes d'aquestes despertessin i utilitzessin les seves peculiaritats culturals per reivindicar la seva organització política en format de nacionalisme o també de nacionalisme independentista.

Una de les idees que és important mencionar és la relació que hi ha entre nacionalisme i gestió del territori, ja que darrere d'un nacionalisme existeix la voluntat d'una organització territorial concreta. La gestió del territori hauria de ser un dret si realment vivim en democràcies, ja que nosaltres, és a dir, les persones que vivim en un territori en concret, coneixem de la millor manera el lloc on vivim. No té sentit, cap ni un, que diferents capes burocràtiques incideixin amb més o menys potència a la legislació o organització territorial d'un territori sense tenir-ne en compte les seves veritables necessitats.

Actualment vivim globalitzats i tot sembla circular a marxes molt ràpides arreu del món. Amb la globalització i un sistema politicoeconòmic liberal, individualista, cada cop més privatitzat i connectat a esferes globals, els Estats perden domini sobre els aspectes que han de governar, perquè s'ha de fer encaixar a cada un dins un sistema connectat i afí a les necessitats, primordialment, econòmiques. El dèficit democràtic és real però, a més a més, el què és global pren molta més importància que allò que és local, i les decisions ja no es prenen per afavorir les petites escales com podria ser una regió, una comarca o una vall. Tot el contrari, es pensen per tal d'encaixar aquests territoris en un món que, tot i semblar homogèniament econòmic, amaga darrere la cortina un munt de diferències i una gran diversitat de maneres de fer que haurien de ser respectades. Tot i semblar de lògica bàsica, aspectes com la situació geogràfica en què es troba un territori, la seva història, les persones que el configuren, els seus avantatges, el clima o la composició del sòl, haurien de ser algunes de les moltes mesures a tenir en compte en moments de gestionar una porció d'espai.

Recuperant la frase que em va motivar a realitzar aquest treball, "El Nacionalisme es cura viatjant", considero que és una afirmació que pot ser certa o no, però no crec que es tracti de trobar una veritat absoluta ni cap conclusió final respecte a la mateixa, però sí que és una frase que pot ser utilitzada com a via per pensar cap on volem enfocar els nostres pensaments o reivindicacions. Entendre que darrere cada corrent nacionalista hi ha uns interessos i que arribar a pensar que és una tècnica usada per mantenir-nos el cap

en un lloc i oblidar-nos de moltes altres coses, són algunes de les interpretacions que puc extreure de la frase en qüestió. El fet de reclamar la gestió de la petita escala sense haver de ser des d'uns postulats nacionalistes pot servir per permetre recuperar diverses particularitats culturals però, a la vegada, és també una via per trencar amb les dinàmiques de la globalització que tant critiquen uns i que tant defensen uns altres. Aquesta doble idea és una de les conclusions finals que trec tant del treball com de la carrera, perquè si tenim en compte tot el que passa en un territori petit i que ocupa una extensió equiparable a la petita escala, podem fer-ne una bona gestió. A més, si no barregem ideals nacionalistes per aportar-li el millor i no hi busquem treure interessos propis i individuals, a la llarga la gestió serà molt més profitosa pel col·lectiu de persones que hi viu.

Vivim descuidats de nosaltres mateixos, pensant tot el dia a arribar a final de mes i poder pagar tot el que tenim. També ens descuidem del lloc on vivim o de la regió que formem part, perquè els nostres ulls veuen amb un moment imatges de tots els continents del món, escolten notícies de qualsevol part i els nostres cervells estant connectats a tantes coses que ens passen per alt aquelles que succeeixen realment a la vora casa nostra. Anem mancats de sensibilitat paisatgística i la consciència territorial podria ser una de les línies de futur d'aquest treball. A través de programes relacionats amb l'educació socioambiental, es podria assolir un augment en la càrrega del sentiment de cuidar el territori on vivim.

No es tracta d'haver d'encaixar la idea que es vol transmetre en aquesta investigació en cap corrent i/o ideologia, simplement es mencionen idees per refermar el fet que cada cultura, cada paisatge o cada regió hauria de tenir una càrrega d'autogestió molt més forta de la que té. En un sentit d'abastiment, seria important que la petita escala es reforqués i, en termes de participació, que molta més gent pogués discutir en les decisions que l'influeixen i que, el fet de reivindicar això, no hagués de suposar cap connotació política. Com si el *dret a la ciutat* d'Henry Lefebvre, que es basa a atorgar més poder de decisió i igualtat als habitants d'una ciutat, el traslladéssim a una extensió territorial més gran, però petita alhora. Hi ha qui aniria més enllà i afirmaria que gestionar un territori no hauria de tenir color polític però, dins el sistema que vivim, la política i gestió del territori van de la mà. Reivindicar la gestió d'un territori més enllà del nacionalisme és possible, però, què passaria si un territori o regió fos gestionat per

persones i no per persones que estan dins la política? Estic parlant de persones organitzades, però no en la forma com tenim entès nosaltres que funciona la política. És a dir, sense interessos pel mig. A l'últim capítol del treball s'ha analitzat algun cas on les persones que el configuren no és que visquin fora del sistema, sinó que es desenvolupen a través d'un altre sistema, basat en la consciència mediambiental, social i cultural. Tot i això, podria ser perfectament una línia de futur i objecte d'estudi el fet de comprovar si la gestió d'un territori és millor a llarg termini sense la política pel mig.

És necessari pensar que no cal ser nacionalista ni independentista per sentir-se part d'una regió, cuidar-la i gestionar-la pel bé de tots. Deixem-nos de voler abastir tant, potser això pot venir després, però abans de reivindicar políticament una nació, el que és important és que siguem conscients d'allà on som, d'on venim i què disposem a la vora nostra per aportar el millor per les persones.

És l'hora de deixar d'emportar-nos per corrents nacionalistes en un moment en què la globalització l'està fent servir per aplanar-se el camí. No cal ser espanyolista o catalanista, no cal caure en els paranys de les etiquetes. Qui vulgui, que ho sigui, però que no es perpetui com a tendència general o moda sense haver-nos qüestionat res pel camí. Sentir que un Estat no et representa o que no t'hi sents identificat, no ha de voler comportar la idea de voler crear un Estat nou.

Depenem de moltes lleis que ens afecten i que estant produïdes a escales diferents. Les globals condicionen les nacionals i, les nacionals, en el cas d'Espanya, afecten les autonòmiques. És important girar la truita i que la base sigui el municipi o petit territori, i que aquesta base s'ompli de capacitat i potencialitat de gestió i les persones que la configuren en siguin protagonistes.

El nacionalisme present avui dia ens tapa els ulls. Una cosa és no tolerar la manera com un Estat tracta una part d'aquest però, una altra, és justificar-se amb un nacionalisme independentista que sembla ser la solució màgica per curar-ho tot. L'economia s'ha menjat la política i amb la informació ens controlen a tots. Estimar-se el territori no vol dir ser nacionalista, ser sensible paisatgísticament no vol dir ser nacionalista. Si ho aconseguíssim, les petites escales haurien de tenir molta més importància del què tenen

avui en dia. És l'hora de començar a cuidar-nos a nosaltres mateixos i, a la vegada, a cuidar el territori.

8. Bibliografía

Alcántara, A. (2014). *Can Vies se queda!/: cuando el concepto de público pertenece a la comunidad y no a la administración*; 20 de juliol de 2014; ISSN: 1698-4404. Recuperat de <http://quadernsanimacio.net>

Corboz, A. (1983). *Le territoire comme palimpseste*. *Diogène*, (121), 14.

Fernández, J.L. (2012) *Nos plantamos! Urbanismo participativo y agricultura urbana en los huertos comunitarios de Madrid*. Revista Hábitat y Sociedad.

Franco, Y. (2003). *Magma: Cornelius Castoriadis: psicoanálisis, filosofía, política*. Biblos.

Gellner, E. (1988). *Nations and nationalism*. Alianza Editorial. Versión española de Javier Seto.

Gilman, R (1995). *Why Eco-Villages. Eco-Villages and Sustainable Communities: Models for 21st Century Living* : 11-19.

Grup Enciclopèdia Catalana. (1968) Gran Enciclopèdia Catalana. Edicions 62.

Habermas, J. (2000). *El Estado-nación europeo y las presiones de la globalización*. *New left review* 1: 121-134.

Institut d'Estudis Catalans (1995). *Diccionari de la Llengua Catalana*

Lestegás, F.R. (2006). *Cultura escolar, ideología y geografía: de la «identidad nacional» a la «identidad europea», o la construcción de un nuevo objeto de enseñanza*. *Revista de Educación* 339 : 837-858.

Marina, J.A. (2006). *El capital humano y sus contradiccions*. *Capital Humano* .36-44

Memmi, A (1973), *Portrait du colonisé*. Precedido del *Portrait du colonisateur*, y de un

prefacio de Jean-Paul Sartre, Paris, Payot.

Nadal, F. (1989). *Los nacionalismos y la geografía*. GeoCritica. Universitat de Barcelona. Facultat de Geografia i Història

Nogué, J. (2005). *Paisatge, identitat i globalització*. Espais: revista del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, (50), 18-25.

Paniagua, E.L. (2013). *Estado versus Nación: el fin de la era de los nacionalismos en Europa*. Revista de Derecho de la Unión Europea 1.25 (2013): 21-46.

Pou, V i Gual, J. (1997). *Unión Europea*. Folio.

Prados, A. C. (1995). *Sobre los fundamentos del nacionalismo*. Revista de estudios políticos. (88), 199-222

Red Ibérica de Ecoaldeas. [en línia]. Darrera consulta al 30 de maig. Recuperat de: <https://rie.ecovillage.org/inicio/>

Riopa, M (2017, 3 de febrer). Casas a un euro o pueblos enteros al precio de un piso: los precios locos de la España rural .*RT en Español*. Recuperat de: <https://actualidad.rt.com/actualidad/230151-casas-euro-pueblos-espana>.

Robertson, R. (2018). *Glocalization*. The International Encyclopedia of Anthropology. 1-8

Springsteen, B. (1984). My hometown. *Born in the USA*. [CD]. Nova York. Columbia.

Stavenhagen, R. (2000). *Conflictos Eticos y Estado Nacional*.

Tuan, Y. F. (1990). *Topophilia: A study of environmental perceptions, attitudes, and values*. Columbia University Press.

Virgili Maró, P. (2008). *Bucólicas*. Traducción de Juan Manuel Rodríguez Tobal. Edición bilingüe. Madrid: Hiperión.

